UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE ISTORIE ŞI FILOSOFIE
DEPARTAMENTUL ISTORIA ROMÂNILOR, UNIVERSALĂ ŞI ARHEOLOGIE

Cu titlul de manuscris

C.Z.U: 94 (478) ”1812/1873”: 316.343.32 (043.3)

GHERASIM CRISTINA

EVOLUȚIA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB DOMINAȚIE ȚARISTĂ: STATUTUL SOCIAL-ECONOMIC ŞI MENTALITĂȚI COLECTIVE (1812-1873)

611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

CHIŞINĂU, 2018

Teza a fost elaborată în cadrul Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

Conducător ştiinţific:
TOMULEȚ VALENTIN, doctor habilitat în istorie, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), profesor universitar.

Referenţi oficiali:

1. **DRAGNEV DEMIR**, doctor habilitat în istorie, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), profesor universitar, membru corespondent al AŞM;
2. **BACALOV SERGIU**, doctor în istorie, cercetător ştiinţific coordonator, specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), Institutul de Istorie.

Componența consiliului ştiinţific specializat:
1. **PASAT VALERIU** (președinte), academician, doctor habilitat în istorie, cercetător ştiinţific principal, Institutul de Istorie;
2. **ROTARU LILIANA** (secretar), doctor în istorie, conferenţiar universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea Istorie şi Filosofie, USM;
3. **EŞANU ANDREI**, academician, membru titular al AŞM, doctor habilitat în istorie, profesor-cercetător, Institutul de Istorie;
4. **EREMIA ION**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea Istorie şi Filosofie, USM;
5. **GUMENÂI ION,** doctor habilitat în istorie, conferenţiar universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie şi Filosofie, USM;
6. **BÎRLĂDEANU VIRGILIU,** doctor în istorie, cercetător științific coordonator, Institutul de Istorie;
7. **PÂSLARIUC VIRGIL,** doctor în istorie, conferenţiar universitar la Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie şi Filosofie, USM.

Susținerea va avea loc la 29 iunie 2018, ora 15.00, în ședința Consiliului ştiinţific specializat D 30.611.02 – 02 din cadrul Universității de Stat din Moldova, mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60, MD-2009, Republica Moldova, blocul IV, aula 222.

Teza de doctor şi autoreferatul pot fi consultate la biblioteca Universității de Stat din Moldovei şi pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la 28 mai 2018.

Secretar ştiinţific al Consiliului ştiinţific specializat,
ROTARU LILIANA, **dr., conf. univ. _____**

Conducător ştiinţific,
TOMULEȚ VALENTIN, dr. hab., prof. univ. _____

Autor:
GHERASIM CRISTINA_____

© Cristina GHERASIM, 2018

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea şi importanța problemei abordate: Studierea evoluției statutului social-economic și a mentalității nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist constituie un subiect de cercetare de actualitate incontestabilă. Problema privind evoluția nobilimii basarabene, din momentul anexării (1812) și până la transformarea regiunii în gubernie rusească (1873), cercetată insuficient în istoriografie, s-a impus prin faptul că nobilimea a reprezentat un element important al vieții politice, economice, sociale și culturale în regiune. Cercetarea problemei menționate se impune și din considerentul că nobilimea a fost una dintre stările sociale care după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus a fost afectatăde noul regim de dominație, încadrându-se în sistemul politic, social-economic şi cultural instituit în regiune. Respectiv, studierea schimbărilor care s-au produs în mentalitatea nobilimii basarabene reprezintă, în viziunea autorului, un obiectiv prioritar.

Actualitatea temei cercetate în teză este determinată și de faptul că reprezentanții nobilimii au fost implicați activ în viaţa politică, ocupând multiple funcţii în organele administrației civile şi militare; în viaţa economică, deținând mari proprietăți funciare, implicându-se în activități comerciale şi industriale; în viaţa culturală și în învățământ, contribuind la deschiderea şcolilor și a bibliotecilor, la construcția lăcașelor de cult. În toate aceste activități, indiferent de mediul în care trăia – urban sau rural, de apartenența etnică – român sau alogen, nobilul era implicat în dependență de statutul social pe care îl deținea, de viziunile și concepțiile pe care le avea, fapt ce vine să confirme necesitatea și importanța problemei puse în discuție.

Scopul şi obiectivele tezei. Ținând cont de gradul de cercetare, de complexitatea şi caracterul multilateral al problemei abordate, de conținutul și caracterul surselor istorice de care a dispus autorul, scopul principal pe care și l-a propus în teză consistă în cercetarea evoluției statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă. Pentru realizarea scopului enunțat, autorul a preconizat următoarele ***obiective***:

- să analizeze conceptul de *mentalitate* abordat în istoriografie;
- să cerceteze problema privind statutul și mentalitatea nobilimii din Basarabia în istoriografia modernă și contemporană;
- să studieze politica promovată de administrația imperială în procesul de acordare și confirmare a titlurilor nobiliare în Basarabia;
- să evalueze dinamica numerică şi componenţa etnică a nobilimii basarabene sub dominație ţaristă;
- să determine statutul politico-juridic şi social-economic al nobilimii din Basarabia sub regim de dominație ţarist;

- să stabilească formele de manifestare a imaginarului identității şi alterității la nobilimea basarabeană după anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Rusia;
- să estimeze impactul dominației ţariste asupra viziunilor şi reprezentărilor nobilimii basarabene;
- să analizeze evoluția modelelor cotidiene şi mondene ale nobilimii basarabene pe parcursul secolului al XIX-lea.

Metodologia cercetării științifice. Pentru realizarea scopului propus au fost utilizate diferite metode de cercetare, dintre care: metoda critică, metoda tipologizării, metoda istorico-comparativă, statistică, particularizarea și generalizarea, inducția, deducția. Utilizarea acestor metode a permis studierea evoluției statutului social-economic, politic şi cultural şi a schimbărilor care s-au produs în mentalitatea nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist în perioada anilor 1812-1873.

Noutatea şi originalitatea științifică a rezultatelor: Noutatea lucrării rezidă în elucidarea problemei privind evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub regim de dominațieţarist, de la anexarea Basarabiei la Rusia în 1812 și până la transformarea ei în gubernie rusească în 1873 – subiect insuficient abordat în istoriografie. Originalitatea tezei constă în faptul căprezintă un prim demers în studierea detaliată a nobilimii din Basarabia, precum şi o nouă abordare a istoriei – prin prisma mentalităților. La fel, pentru cercetarea obiectivelor stabilite au fost puse în circuitul științific documente inedite de arhivă care se referă la viaţa publică şi privată a nobilimii basarabene din perioada dominației țariste, iar materialele de arhivă, deja publicate, fiind conceptualizate sub un alt unghi de vedere.

Problema ştiinţifică soluţionată constă în cercetarea și reconstituirea unei imagini complexe a nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873, fiind analizată evoluția statutului politic, social-economic și a mentalității acestei categorii sociale sub influența politicii promovate de administrația țaristă, ceea ce a condus la completarea subiectului de cercetare cu date noi despre dezvoltarea social-economică și spirituală a nobilimii, permițând valorizarea materialului documentar depistat în diferitefonduri de arhivă ce vizează tema cercetată.

Semnificația teoretică a lucrării consistă în deschiderea unor direcții noi, de perspectivă (prin prisma mentalităților), în studierea istoriei Basarabiei, a structurii sociale și etnice a populației, a politicii naționale promovate de administrația rusă în teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și a evoluției statutului și mentalității nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de faptul că, în baza documentelor de arhivă, este abordat și cercetat unul dintre cele mai importante aspecte ale istoriei nobilimii basarabene – evoluția statutului acesteia: de la titlu de *boier* deținut în Principatul Moldova la cel de *dvorean* existent în Imperiul Rus, precum și a impactului regimului de dominație țarist asupra evoluției

mentalității nobilimii. Concepțiile și concluziile formulate în teză vor putea fi de real folos cercetătorilor preocupați de istoria Basarabiei, în special celor interesați de istoria socială, antropologia istorică, de problematica influenței regimului țarist asupra mentalității populației autohtone din regiune.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: 1) Sistematizarea concepțiilor expuse în istoriografie privind noțiunea de mentalitate și tratarea istoriei prin prisma mentalităților; 2) Cercetarea istoriografiei problemei privind statutul nobilimii din Basarabia și impactul regimului de dominație țarist asupra mentalității acesteia; 3) Analiza evoluției statutului politico-juridic și social-economic al nobilimii din Basarabia; 4) Evaluarea dinamicii numerice și etnice a nobilimii basarabene între anii 1812 și 1873; 5) Constatarea impactului regimului de dominație țarist asupra imaginarului identității și alterității, reprezentărilor despre timp, spațiu, modelelor mondene și cotidiene ale nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele investigației științifice realizate pot fi utilizate atât în cadrul cursurilor normative şi speciale universitare, în procesul de pregătire a licențiaților, masteranzilor şi doctoranzilor, cât şi la elaborarea lucrărilor de sinteză axate pe istoria modernă a Basarabiei şi Rusiei, în general, şi pe istoria nobilimii, în special, fiind utile şi tuturor celora care se interesează de istoria modernă a Basarabiei.

Aprobarea rezultatelor științifice: Teza a fost discutată în ședința Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, Facultatea de Istorie și Filosofie a Universității de Stat din Moldova, și în ședința Seminarului științific de Profil 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade), din cadrul aceleiași instituții. Principalele aspecte din lucrare au fost analizate și prezentate sub formă de comunicări în cadrul a peste 30 de reuniuni științifice naționale și internaționale.

Publicațiile la tema tezei. Aspectele principale ale investigației și-au găsit reflectare în peste 30 de articole și rezumate (inclusiv: 1 – în baza de date Index Copernicus și DOAJ,9 – în revistele de Categoria B, 2 – în culegeri de documente (coautor), 9 – în culegeride articole,8 – în materialele conferințelor naționale și internaționale etc.).

Volumul și structura: Lucrarea este alcătuită din *Introducere*, *3capitole*, *Concluzii şi recomandări,* ce însumează 159 pagini de text de bază, *Bibliografie* care conține 420 de titluri și *Anexe* (18 tabele).

Cuvinte-cheie: Basarabia, Imperiul Rus, boier, nobil, nobilime, mentalitate, statut social, regim de dominație, politică colonială, impact, titlu nobiliar, identitate, viziune, reprezentări, modele mondene, loisir.

CONȚINUTUL TEZEI

În ***Introducere*** este definită actualitatea și importanța studierii impactului regimului de dominație țarist asupra nobilimii din Basarabia,determinat scopul și obiectivele tezei, descrisă metodologia cercetării, noutatea științifică și valoarea teoretică-aplicativă a lucrării.

1. EVOLUȚIA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB REGIM DE DOMINAŢIE ŢARIST. REPERE ISTORIOGRAFICE ŞI SURSE ISTORICE

1.1. Evoluţia statutului şi mentalității nobilimii basarabene: repere istoriografice

În primul paragraf al tezei sunt cercetate două probleme majore: prima vizează mentalitatea, în general, tratarea înistoriografie şi metodologia de cercetare a acesteia, a doua – evoluția statutului social-economic al nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist în istoriografia modernă și contemporană.

Comunitățile istorice, care s-au succedat de-a lungul timpului au săvârșit nu numai fapte, instituții, ci au acumulat și transmis un „bagaj mental", sub forma de amintiri, concepții, idealuri, norme, obiceiuri etc. [45, p. 10]. Un rol important în cercetarea mentalităților l-au avut istoricii francezi Marc Bloch şi Lucien Febvre, fondatorii Școlii Analelor. Aceştia au pledat pentru o studiere complexă a faptelor oamenilor, [15, p. 12-13], iar domeniul „istoriei mentalităților s-a validat prin lucrări aplicate de mare finețe și rafinament" [47, p. 32], investigații care s-au aprofundat și îmbogățit prin problematici și noțiuni (*utilaj mental, climat mental, stare de spirit* sau *comportament mental*) menite să deschidă calea cercetărilor către modul în care oamenii gândesc, imaginează, acționează și se integrează în comunități. Ulterior, abordarea istoriei prin prisma mentalităților a fost continuată de cea de a doua generație a Școlii Analelor (F. Braudel, R. Aron, P. Veyne), care au pus bazele istoriei experimentale, orientate spre noi subiecte istorice: de la climă la alimentaţie şi de la gen la viaţa privată, direcţionând cercetarea spre o *istorie totală*, un loc aparte revenind antropologiei, psihologiei istorice, dar mai cu seamă mentalităţilor [47, p. 90-93]. Pentru a treia generație a istoricilor de la Annales (J. Delumeau, P. Chaunu, J. Le Goff, M. Vovelle, F. Lebrun), istoria a devenit cu predilecţie o disciplină socioculturală dispusă să releve deopotrivă structurile mentale perene, aspecte legate de familie, vârste şi evenimente ale vieţii, de credinţele populare sau de profilul elitelor [45, p. 31; 47, p. 93-96].

Actualmente, în spațiul românesc tratarea istoriei prin prisma mentalităților se realizează în câteva centre. În acest sens menționăm centrul de la Iași ghidat de profesorul Al.F. Platon și Seminarul de Antropologie Istorică fondat de profesorii Toader și Simona Nicoară la Unversitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca. Una dintre constatările realizate în acest domeniu de distinşii profesori este că fiecare grup social, precum nobilimea, burghezia şi-a „fabricat" imagini exaltând rolul său istoric şi poziţia în societatea globală, şi-a „sondat" trecutul şi şi-a proiectat viitorul, şi-a exprimat

aspirații, idealuri specifice, adică s-a definit prin intermediul acestor reprezentări [45, p. 62]. Totodată, istoricii nominalizați au demonstrat că mentalitățile au următoarele trăsături: *colective,* extrem de *stabile, ireductibile, ierarhice* [51, p. 17-18]. Analizând procesul de metamorfoză a mentalității, S. Nicoară a argumentat că acesta se produce la întrunirea a trei elemente de bază: climatul mental, conjuncturile mentale şi contagiunea mentală [45, p. 65-67].

În teză autorul a demonstrat că mentalitatea este un concept complex cu tratări diverse în istoriografie. În linii generale, mentalitatea este produsul dezvoltării istoriei de durată, fiind formată dintr-un ansamblu/sistem ce cuprinde toate formele de manifestare a conștientului unei colectivități, precum și cele de manifestare a subconștientului acesteia (atitudini, comportamente; viziuni asupra vieţii, religiei, timpului, spațiului, identității şi alterității etc; imaginarul social: mitul, utopia, simbolurile etc.). Din anii ’60 ai secolului XX mentalitatea devine o temă prioritară de cercetare a istoricilor din majoritatea statelor.

Problema privind evoluția nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă, a statutului ei social-economic și a mentalității colective în istoriografie a fost tratată tangențial. În secolul al XIX-lea au apărut lucrări cu caracter general despre situația istorico-geografică, statistică a Basarabiei (A. Zaşciuk [63], P. Batiuşkov [59], N. Laşkov, L. Berg etc.). Tangențial, în aceste lucrări este menționată problema nobilimii din regiune, fiind prezentate unele date statistice cu privire la numărul nobililor locuitori ai Basarabiei la o anumită etapă, date despre încadrarea boierimii dintre Prut şi Nistru în rândurile nobilimii ruse, despre statutul deţinut de boieri până la anexare şi schimbările intervenite după 1812. În aceeași perioadă unele aspecte privind nobilimea din teritoriul dintre Prut şi Nistru au fost tratate de către reprezentanții elitei intelectuale basarabene (Z. Arbore [8], P. Cruşevan [66], A.N. Crupenschi [65]). Deşi unele dintre aceste lucrări au fost scrise la comanda și sub influența administrației țariste, ele prezintă interes în studierea nobilimii din Basarabia din considerentul că oferă anumite detalii despre această stare socială, dar mai ales pentru faptul că prezintă o poziție, o atitudine a autorilor (și ei nobili) faţă de anumite probleme legate de istoria Basarabiei, inclusiv de istoria nobilimii.

După unirea Basarabiei cu România, în perioada anilor 1918-1940 au apărut studii, articole şi monografii care tratează diferite aspecte ale istoriei Basarabiei, cum ar fi cele semnate de I. Nistor [50], Al. Boldur, Șt. Ciobanu, P. Cazacu, P. Haneş, L. Boga etc. Una dintre constatările autorilor interbelici este că nobilimea din Basarabia a fost supusă în cea mai mare măsură procesului de rusificare. Totodată, istoricii Al. Boldur şi P. Cazacu prezintă exemple care atestă că nobilimea din Basarabia pleda pentru păstrarea specificului regiunii, pentru limba română [16, 17, 18]. Șt. Ciobanu în lucrările sale analizează implicarea nobilimii basarabene în viața culturală a Basarabiei, punând accentul pe aspecte din viaţa cotidiană şi cultural-artistică a acesteia [19]. Istoria nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist a fost studiată de istoricul

Gh. Bezviconi [12], care a publicat lucrări şi articole consacrate acestei categorii sociale. Autorul abordează diferite subiecte: de la situaţia generală a nobilimii din Basarabia la istoria particulară a unor nobili care s-au manifestat în viaţa politică, economică, culturală a Basarabiei, fiind accentuată lupta pentru promovarea conştiinţei naţionale. Autorul a realizat studii consacrate stabilirii spiței genealogice a unor nobili basarabeni, de exemplu a boierilor Cazimir, Tufescu, Ralli-Arbore, Stroiescu, Sturdza etc. Totodată, Gh.Bezviconi [13] analizează nobilimea din Basarabia prin prisma modului de viaţă al acesteia, indicând averile deținute de ea, specificând activitatea cotidiană, studiile, bibliotecile pe care le deține şi muzica pe care o ascultă, dar și implicarea în rezolvarea problemelor societăţii.

Astfel, în teză s-a constatat căautorii lucrărilorpublicate în perioada interbelică, care abordează tematica nobilimii din Basarabia țaristă, au afirmat ideea că boierimea basarabeană este elementul social care a fost supusă masiv procesului de rusificare. La fel, se remarcă că aceasta și-a păstrat, în pofida politicii de rusificare promovate de administrația țaristă, propria identitate, optând pentru menținerea legislaţiei locale, a tradiţiilor şi obiceiurilor populației autohtone etc.

În istoriografia din perioada sovietică, istoria nobilimii din Basarabia sub dominaţie ţaristă a fost analizată prin prisma prezentării nobilimii ca principal deținător de proprietăți funciare și ca asupritoare a țăranilor de pe moșiile sale. Istoricii Ia.Grosul [61], V.Zelenciuk [64] au realizat o analiză a dinamicii numerice a populaţiei din Basarabia în secolul al XIX-lea şi a principalelor categorii sociale din Basarabia.

Actualmente, în Republica Moldova cercetătorii abordează cele mai diverse aspecte din viața nobilimii basarabene din secolul al XIX-lea. Importante studii referitoare la problema nobililor din Basarabia semnează istoricii moderniști V. Tomuleţ [56, 57], S. Bacalov [9, 10], M. Danilov [20], D. Poștarencu [52], care analizează procesul de confirmare a nobleţei de către unele familii de nobili, precum şi încadrarea reprezentanţilor nobilimii în sistemul administrativ ţarist, pledarea nobililor autohtoni pentru menținerea limbii române, implicarea acestora în viața cultural-literară a regiunii etc. Pornind de la analiza conflictelor dintre nobilii familiei Sandulache și Iordache Tomuleț cu locuitorii târgului Lăpușna, cercetătorul V.Tomuleț a realizat, în premieră, un studiu în care este analizată mentalitatea moşierilor şi a ţăranilor basarabeni în primele decenii după anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Rusia [57].

Probleme legate de statutul politico-juridic șide sistemul de proprietate a nobilimii după anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Imperiul Rus sunt analizate şi de cercetătoarele V. Samoilencu, V. Văcăraş; aspecte privind încadrarea nobilimii basarabene în sistemul comercial întâlnim în lucrările cercetătorului A. Emilciuc; sistemul administrativ – în investigaţiile cercetătorului S. Cornea; tendinţa de păstrare a autonomiei Basarabiei – în lucrările istoricului A. Agachi; implicarea nobilimii din Basarabia în mişcarea de eliberare

naţională – în cercetările realizate de Gh. Negru, I. Negrei, I. Varta, O. Turtuneanu; unele aspecte privind viaţa cotidiană (prin prisma studierii cotidianului în oraşul Chişinău) – în lucrările semnate de L. Sava; atitudinea nobilimii faţă de unele revolte ale țăranilor de pe teritoriile supuse administrației țariste – în cercetările lui I. Gumenâi.

Studierea istoriografiei problemei abordate în teză permite autorului să concluzioneze că până în prezent lipsesc lucrări speciale în care ar fi fost făcută o analiză temeinică a statutului politic, social-economic și a mentalității nobilimii din Basarabia în timpul regimului țarist, iar în cele prezente au fost întreprinse doar unele tentative de a studia întreg spectrul vieții nobilimii din Basarabia în perioada dominației țariste.

În teză s-a constatat că analiza gradului de cercetare a temei propuse spreinvestigare demonstrează că evoluţia statutului şi a mentalității nobilimii basarabene sub regim de dominație ţarist nu a constituit obiectul unui studiu special. Referiri la această problemă s-au făcut doar tangențial în lucrările de sinteză consacratevieții social-economice în Basarabia în secolul al XIX-lea. Aceste constatări au și determinat autorul să aleagă respectiva tematică ca obiect de studiu în acest demers științific.

1.2.Sursele temei de cercetare

Pentru a realiza obiectivele preconizate, autorul a utilizat diverse surse istorice accesibile, care pot fi clasificate, convenţional, în două categorii mari: a) surse inedite de arhivă *și* b) surse publicate.

Sursele inedite care conțin informații prețioase pentru studierea problemei propuse spre investigare sunt documentele depozitate în fondurile Arhivei Naţionale a Republicii Moldova. Unul dintre principalele fonduri utilizate în procesul cercetării este Fondul 88 (inventarele 1 şi 2) – *Fondul Adunării Deputaţilor Nobilimii din Basarabia*, care conţine informațiicu privire la nobilimea dintre Prut şi Nistru între anii 1812 și 1918. Documentele fondului nominalizat conțin informații referitoare la istoria vieţii publice şi private a nobilimii din Basarabia. Dosarele din fondul la care se face referire conţin și informații despre: activitatea Adunării Deputaţilor Nobilimii din Basarabia, procesul de confirmare a titlurilor nobiliare, modalitatea încadrării nobilimii basarabene în sistemul administrativ civil, militar, educațional din Imperiul Rus, evoluția proprietății funciare nobiliare din Basarabia în secolul al XIX-lea, relaţiile dintre nobilime şi alte categorii sociale, statutul nobililor sub regim de dominație ţarist, viaţa cotidiană a nobililor basarabeni între anii 1812 și 1873 etc. Informații deosebit de utile ce vizează istoria nobilimii din Basarabia în secolul al XIX-lea conțin și documentele depozitate în Fondul 89 – *Fondul mareşalului regional al nobilimii din Basarabia*, în Fondul 2 – *Fondul Guvernatorului civil/militar al Basarabiei (1812-1918)*, în Fondul 8 – *Fondul Oficiului gubernial al afacerilor țărăneşti din Basarabia (1868-1892*).

Informații prețioase despre evoluția numerică a nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă pot fi identificate în documentele depozitate în Arhiva de Stat din regiunea Odesa și în Arhiva Istorică de Stat din Rusia, puse autorului la dispoziție de profesorul Valentin Tomuleț.

Sursele publicate utilizate în procesul de cercetare a evoluției statutului politic, social-economic și a mentalității nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist însumează: documente oficiale (legi și decizii ale instituțiilor imperiale, regionale/guberniale, diferite recensăminte); dări de seamă, memorii ale funcționarilor ruși; culegeri de documente care reflectă încadrarea nobilimii basarabene în sistemul imperial rus; surse narative; informații ale călătorilor străini; presa periodică. Din categoria documentelor oficiale/guvernamentale emise de către administraţia imperială rusă, gubernială/regională, din care fac parte legi, instrucţiuni, regulamente, sunt de menționat cele publicate în Colecţia completă de legi ale Imperiului Rus [71, 72]. Acestea conţin informaţii generale referitoare la statutul nobilimii din Imperiul Rus, precum şi un şir de legi specifice nobililor din Basarabia, legi cu privire la relaţiile dintre nobili şi ţărani, care, de fapt, prezintă politica imperială promovată faţă de dvorenime în calitate de categorie socială principală în Imperiu.

Un rol important în cercetarea statutului și mentalității nobilimii din Basarabia au dările de seamă, memoriile reprezentanților administrației imperiale referitoare la situaţia din regiune. În acest sens de menționat volumul de înscrieri selectat de Comitetul statistic regional al Basarabiei, apărut sub îngrijirea lui A.N. Egunov în anii ’60 ai secolului al XIX-lea [62], recensămintele populaţiei din Imperiul Rus [70], în care, deşi este descrisă, în general, situaţia din Basarabia sub ocupaţie ţaristă, se face referire şi la situaţia nobilimii din regiune/gubernie.Totodată, o parte din funcţionarii care au exercitat anumite funcţii în Basarabia sau care au fost trimişi pentru a cerceta situaţia în regiune au lăsat mărturii preţioase. Dintre aceştia pot fi menționați A.Mihailovski-Danilevski, F.Wighel [60], S.Urusov [73] ș.a. Studierea lucrărilor ce le aparţin permite a atesta că ele conţin date cu referire la nobilimea din Basarabia, informaţii despre comportamentul, atitudinile, poziţiile, vestimentaţia, ocupaţiile ei etc., iar constătările acestor funcționari servesc drept suport solid în studierea evoluției statutului social-economic și a mentalităţii acestei categorii sociale.

Din colecțiile de documente care prezintă informații despre nobilimea din Basarabia sub regim de dominație țarist prezintă importanţă colecţia de documente editată de Gh.Bezviconi [12], care cuprinde informaţii cu privire la actele prezentate de nobilii din Basarabia în procesul de confirmare a nobleţei, precum şi înseşi documentele prezentate de cele peste 100 de familii de nobili Comisiei pentru confirmarea titlului nobiliar în Basarabia, din 1821.

Un izvor important în studierea mentalităţii, în special prin prisma alterităţii, sunt rapoartele şi relatările călătorilor străini. Scopurile diferite ale vizitelor (fie ele diplomatice, militare sau

cultural-religioase), subiectivismul călătorilor străini şi-au lăsat nemijlocit amprenta asupra calităţii şi cantităţii informaţiei. Impresii frapante ale călătorilor sunt cuprinse în voluminoasele lucrări ale lui Gh. Bezviconi, N. Iorga, V. Panapol, P.P. Panaitescu, G. Oprescu, precum şi în volumele care adună toate menţiunile călătorilor străini despre Ţările Române publicate de Academia Română sau de călătorii înşişi. Aceste mărturii ale călătorilor străini profilează impresiile privind nobilimea din Moldova şi Muntenia de la sfârşitul secolului al XVIII-lea – secolul al XIX-lea: modul ei de viaţă, moravurile, tradiţiile, comportamentele, atitudinile etc., caracterul acestor mărturii purtând, desigur, amprenta statutului de „străin".

În acest context, autorul ajunge la concluzia că drept surse de cercetare ale temei pot servi documentele de arhivă, de rând cu creațiile literare ale epocii (romane, povestiri, poezii, memorii, mărturii ale călătorilor străini), iar ca obiecte de cercetare – vestigiile culturii materiale (bijuterii, podoabe, obiecte de uz casnic, mobilier, case boierești, conace etc.). Totodată, s-a constatat că există surse inedite de arhivă, de rând cu cele publicate, care constituie o bază izvoristică suficientă pentru realizarea obiectivelor prezentei lucrări.

2. NOBILIMEA DIN BASARABIA ÎN CONTEXTUL VIEȚII POLITICE ŞI SOCIAL-ECONOMICE A IMPERIULUI RUS

2.1. Politica administrației imperiale ruse privind acordarea titlurilor nobiliare

Până la anexarea teritoriului intre Prut și Nistru la Imperiul Rus, starea socială privilegiată a fost boierimea, care dispunea de funcţii, proprietăți funciare şi de un statut politic şi economic preferențial. Datorită acestui statut privilegiat, boierimea a demonstrat o mentalitatedistinctă, atât prin modul de viaţă, vestimentație, locuinţe, petrecerea timpului liber etc., cât şi prin comportamente, atitudini şi reprezentările manifestate faţă de alte categorii sociale şi etnii, faţă de procesele şi evenimentele istorice care aveau loc în ţară şi peste hotare.

Alte caracteristici întrunea *dvorenimea* rusă, care constituia categoria socială privilegiată a societăţii ruse și se caracteriza printr-o dependenţă totală faţă de *Putere*, pentru că elementul definitoriu al nobleţei era nu proprietatea, ci serviciul: toţi cei ce „serveau" fiind considerația o poseda [56, p. 428-429]. Două documente reglementau drepturile, privilegiile şi obligaţiunile dvorenimii ruse ca categorie socială. Ne referim, în primul rând, la *Tabelul rangurilor* adoptat de ţarul Petru I în 1722, care plasa fiecare persoană în cele 14 ranguri militare, civile sau de la Curte. Al doilea document – *Decretul imperial despre drepturile, libertăţile şi privilegiile dvorenimii* reglementa statutul dvorenimii ruse care a fost acordat acestei stări sociale, la 21 aprilie 1785, de împărăteasa Ecaterina a II-a.Nobilimea rusă se împărţea, conform acestui document,în două categorii: a) ereditară (titlu de nobil fiind acordat la dispoziția personală a suveranului, datorită serviciului militar sau civil etc.) *și* b) personală (titlul nu putea fi transmis prin ereditate, nu dădea

dreptul de a moșteni moșiile părinților împreună cu țăranii aflați pe aceste pământuri, de a se înscrie în societăți nobiliare) [56, p. 408]. Astfel, dvorenimea rusă era una dintre categoriile sociale de bază existente în Imperiul Rus, având un statut special, ceea ce a favorizat formarea unei mentalităţi specifice ei.

În teză autorul a demonstrat că aceste două sisteme de nobleţe (românesc şi rus) s-au intersectat în Basarabia după anexarea acesteia la Imperiul Rus, fapt ce s-a reflectat în politica imperială față de boierimea locală, categorie privilegiată din regiune și, respectiv, asupra evoluției statutului politic, social-economic și a mentalității acesteia. Dualitatea acestor două sisteme poate fi evidențiată analizând *Regulamentul organizării administrative a regiunii Basarabia* din 29 aprilie 1818. Conform Regulamentului, categoria socială a boierilor din Basarabia a fost egalată în drepturi cu dvorenimea rusă, cu păstrarea concomitentă a drepturilor, privilegiilor şi rangurilor deținute până la anexare [71, т. XXXV, 1818, № 27357, с. 222-281].

Totodată, pentru a putea beneficia în continuare de privilegiile şi drepturile tradiționale specifice acestei categorii sociale, nobilimea din Basarabia a fost pusă în situația de a-şi confirma şi reconfirma pe parcursul secolului al XIX-lea nobleţea. La baza confirmării statutului erau puse două documente de bază. Conform *Hrisovului lui Constantin Mavrocordat* din 1734, erau recunoscuţi ca nobili toţi acei care au primit rangul moldovenesc de la *vel Logofăt* până la *treti Logofăt* [12, p. 17-18]. Al doilea document, care, în viziunea autorului, era mult mai important decât primul şi luat în considerare, fiind *Decretul despre drepturile, libertăţile şi privilegiile dvorenimii,* adoptat de împărăteasa Ecaterina a II-a, făcându-se în special referire la articolul 92, în care erau enumerate documentele ce făceau dovada incontestabilă a nobleţei [71, т. XXII, 1785, № 16187, с. 354-358]. Prioritatea acestui Decret se explică prin faptul că documentele prevăzute în articolul enunțat *supra* se refereau în special la serviciile realizate de petiționarul însuși sau de strămoșii acestuia față de administrația țaristă.

Practic, începând cu anul 1821 şi pe parcursul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, reprezentanții nobilimii basarabene au fost nevoiţi să-şi confirme şi reconfirme în permanență nobleţea, iar deciziile luate de Adunarea Deputaţilor Nobilimii din Basarabia au fost supuse unui proces de revizuire. În acest scop, în anul 1834, în baza deciziei Senatului din 30 mai, în Basarabia a fost instituită Comisia pentru revizuirea deciziilor Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia, iar la 29 ianuarie 1845 administrațiațaristă a adoptat o nouă lege care se referea la confirmarea Cărţii Genealogice a neamurilor nobiliare din Basarabia [72, т. XX, 1845, № 18678, 1846, с. 150-151]. Aceste legi au determinat revizuirea titlului de nobil acordat tuturor persoanelor incluse în Cartea Genealogică a neamurilor nobiliare din Basarabia. Ca urmare, unii deținători ai titlului de nobil trebuiau să prezinte noi documente care să confirme proveniența nobiliară, alţii în genere au fost lipsiţi de acest titlu [4, d. 323].

La fel, în teză autorul a demonstrat că prin politica de confirmare a titlurilor nobiliare în Basarabia administrația țaristă a tins să încadreze alogenii în rândul nobilimii, fapt dovedit de numărul impunător de dosare depozitate în Fondul *Adunării Deputaţilor Nobilimii din Basarabia* al Arhivei Naţionale a Republicii Moldova, care se referă la reprezentanţii funcţionarilor ruşi, ai şleahtei poloneze şi ai altor alogeni care au prezentat documente ce confirmau nobleţea (de exemplu, familiile Petraşevski, Borşevski, Brodescu, Soltovski, Celinski, Berezovski, Afanasi, Cerneşevski, Prohniţki, Mihnevici, Eitner, von Metlercamf etc.) [3, d. 74, 127, 136, 140, 150, 179; 4, d. 372, 375]. În procesul de confirmare a nobleţei, în special a alogenilor, o importanţă deosebită avea prezentarea formularului de serviciu, a diferitelor diplome şi decoraţii etc., acestea servind ca dovadă a serviciului şi credinţei manifestate faţă de Împărat şi de Imperiul Rus. Ulterior, urmaşii nobilimii autohtone trebuiau să prezinte, în special începând cu anii ’40-’50 ai secolului al XIX-lea, aceleaşi „*formulare de credinţă”* pentru confirmarea nobleţei [3, d. 1907, d. 1902, d. 1910, d. 1967].

În concluzie se constată că prin politica de confirmare a nobleţei administraţia ţaristă a tins să controleze starea socială de vârf a societăţii, să-şi creeze o bază socială care urma să susţină şi să promoveze politica imperială în teritoriul nou-anexat. Totodată, ţarismul urmărea scopul ca nobilimea basarabeană să conștientizeze faptul că posibilitatea de a beneficia de toate drepturile şi privilegiile specifice acestei categorii sociale este determinată de calitatea serviciului de credinţă şi supuşenie faţă de Imperiu şi Maiestatea Sa Împăratul, de care ea urma sa dea dovadă. În acelaşi timp, administraţia ţaristă nu a ezitat să disperseze această categorie socială prin acceptarea alogenilor în rândurile nobilimi basarabene. Aceste procese, susține autorul, au consolidat acel climat psihologic care a dus la schimbarea mentalităţii nobilimii basarabene, transformând-o (de multe ori, în aparenţă) într-o categorie socială devotată politicii promovate în regiune. De fapt, această politică a dus la dublarea personalității nobililor: o ipostază avea aceasta ca reprezentant al nobilimii ruse, adică în viaţa publică, şi cu totul altă ipostază avea în viaţa privată.

2.2. Statutul politico-juridic şi social-economic al nobilimii basarabene

Începând cu anul 1818, boierii din Basarabia au căpătat un statut dualist, confirmat în anul 1828: *pe de o parte,* ei beneficiau de drepturile şi privilegiile specifice nobilimii ruse, iar, pe *de altă parte,* îşi păstrau statutul social deţinut până la anexare. În realitate, nobilimea din Basarabia a fost nevoită să-şi apere în permanenţă drepturile sale, pentru că acest dualism a avut un caracter controversat; ca urmare, în multe situaţii nobilii basarabeni erau defavorizaţi, nu beneficiau nici de vechile privilegii, nici de cele noi, specifice nobilimii ruse.

O constatare făcută în istoriografia românească este că după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus nobilimea din regiune s-a folosit de prerogativele specifice statutului de nobil rus, încadrându-se în sistemul administrativ regional şi imperial, în diferite organe: Administraţia

regională, Serviciul de Asistenţă Publică, Adunarea Deputaţilor Nobilimii, Serviciul Sanitar, Secţia de Arhitectură, Procuratura Regională etc., considerent din care în lucrare au fost analizate drepturile şi privilegiile deţinute de nobilii basarabeni după anexare şi modul în care acestea erau respectate de către administraţia rusă.

Faptul că boierii din Basarabia erau dezavantajaţi îşi găsește confirmare în multiplele memorii, cereri, scrisori depuse de aceştia pentru a-şi apăra privilegiile. Un exemplu semnificativ în acest sens derivă din informația Guvernatorului Civil al Basarabiei din 31 iulie 1826, în care se constată că nobilii basarabeni întâlneau greutăţi la încadrarea în serviciul militar din cauza că documentele ce atestau nobleţea lor nu au fost confirmate de Departamentul de Heraldică [3, d. 208, f. 2-2 verso]. Totodată, nobilimea basarabeană nu beneficia pe deplin nici de drepturile acordate dvorenimii ruse. În acest sens a apărut problema privind posibilitatea nobililor din Basarabia de a deţine ţărani şerbi pentru necesităţile vieţii personale şi pentru efectuarea muncilor casnice. Examinând această problemă, Senatul a hotărât ca nobililor din Basarabia care deţin proprietăţi funciare în alte gubernii sau regiuni ale Imperiului Rus să li se permită să aibă în posesie, ca şi în Basarabia, pentru necesităţile vieţii personale şi pentru muncile casnice ţărani şerbi, dar cu condiţia să nu-i impună să lucreze pământul. Totodată, s-a stabilit că acelor nobili basarabeni care nu deţin proprietăţi în alte gubernii sau regiuni ale Imperiului Rus le este interzis dreptul de a avea în posesie ţărani iobagi [72, т. XVIII, часть 1, 1843, № 16619, с. 134]. Observăm iarăşi că, deşi sunt recunoscuţi ca dvoreni, aceştia nu beneficiază pe deplin de drepturile şi privilegiile specifice acestei categorii sociale. Mai mult ca atât: de acest drept puteau beneficia acei nobili ruşi care urmau să primească sau să cumpere proprietăţi funciare în Basarabia.

Analiza situaţiei privind proprietăţile funciare din Basarabia, la momentul anexării, permite autorului să constate că boierimea din regiunea nou-anexată avea concentrate în mâinile sale mari latifundii. Cele mai mari latifundii şi moşii aparţineau familiilor nobiliare: Balş, Başotă, Donici, Cantacuzin, Catargi, Crupenschi, Millo, Paladi, Rosetti, Râşcan, Sturdza etc. Totodată, administraţia ţaristă a tins să disperseze etnic marii proprietari de pământ, încât, pentru merite deosebite faţa de dinastia Romanovilor, în Basarabia au fost împroprietăriţi cu mii de desetine de pământ numeroşi funcţionari civili şi militari ruşi [36, p. 19-20]. Pe lângă faptul că foarte multe proprietăţi au fost acordate străinilor, o parte a nobilimii a pierdut proprietăţile din cauza datoriilor la stat. Riscul de a pierde moşiile era alimentat de lipsa de resurse financiare şi umane pentru lucrarea pământului. În plus, dat fiind faptul că în Basarabia nu exista o instituţie bancară, nobilii erau nevoiţi să apeleze la cămătari [68, p. 38]. Astfel, autorul ajunge la concluzia că prin politica promovată în Basarabia administraţia imperială rusă tindea să schimbe componenţa etnică a proprietarilor funciari, precum şi să reducă importanţa acestei categorii sociale în plan economic.

Generalizând cele expuse, se conchidecă după anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Imperiul Rus statutul politico-juridic şi social-economic al nobilimii basarabene a suferit schimbări. Boierimea basarabeană, *de jure,* a obţinut un statut avantajos, beneficiind atât de privilegiile specifice boierimii din Principatul Moldova, cât şi de cele ale dvorenimii ruse; *de facto*, însă, ea nu a beneficiat pe deplin de niciunul din aceste statute. Administraţia ţaristă a tins să minimalizeze rolul nobilimii în viaţa politică şi economică, astfel încât funcţiile principale erau deţinute de funcţionari ruşi sau de nobili basarabeni dar controlaţi de reprezentanţii administrației ruse. Deciziile importante pentru Basarabia în viaţa politică şi economică veneau de la Odesa şi Sankt Petersburg, ceea ce, desigur, a influenţat mentalitatea nobilimii. În viziunea autorului, politica ţaristă în domeniul economic a afectat,şi mai mult mentalitatea nobilimii, deoarece mulţi dintre reprezentanţii nobililor basarabeni, deţinători ai unor proprietăţi funciare impunătoare, au ajuns să-şi piardă moşiile, acestea nimerind în mâinile străinilor.

2.3. Dinamica şi structura etnică a nobilimii din Basarabia

După anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus s-au produs schimbări în dinamica și structura etnică a nobilimii basarabene. În primii ani după anexare numărul nobililor, a scăzut de la 836 persoane în 1817 la 712 persoane în 1828. Cauzele acestei reduceri au fost, în viziunea autorului, în primul rând, obligaţia proprietarilor, conform Tratatului de pace de la Bucureşti, de a face alegerea: să locuiască în Moldova şi să-şi piardă proprietăţile în Basarabia sau să treacă în noua regiune rusească și să-și păstreze moșiile pe acest teritoriu. Ca rezultat mulţi boieri au ales să rămână în dreapta Prutului, alţii au trimis doar un reprezentant al familiei lor în noua regiune anexată. O altă cauză a fost politica imperială promovată faţă de nobilimea din regiune privind acordarea titlurilor nobiliare. Astfel, în rezultatul activităţii Comisiei de confirmare a nobleţei, precum şi a Adunării Deputaţilor Nobilimii, nu tuturor doritorilor li se recunoștea nobleţea, iar reprezentanții boierimii autohtone întâlneau dificultăți la adunarea actelor doveditoare a nobleţei. În următoarele decenii se înregistrează o dinamică pozitivă a numărului de nobili în teritoriul dintre Prut și Nistru. Dacă conform datelor Recensământului populaţiei din Basarabia la 1817 în regiune existau 836 de nobili, în anul 1861 erau înregistrați 8659 de nobili, iar spre sfârșitul secolului al XIX-lea numărul lor a crescut până la 21863, inclusiv nobili eriditari – 11773 persoane (53,9%) și nobili personali – 10090 (46,1%). Această creștere nu s-a realizat pe cale demografică. Ea s-a dovedit a fi rezultatul politicii promovate de administrația țaristă de a li se acorda persoanelor alogene, fidele Imperiului Rus, titluri nobiliare, fapt ce a avut ca consecință schimbarea componenței etnice a nobilimii. Dispersarea etnică a nobilimii este identificată şi în baza Recensământului populaţiei din 1897, unde sunt prezentate date despre limba vorbită de nobilimea din Basarabia. Conform datelor indicate în recensământ, din cei 11774 de nobili

ereditari înregistraţi în 1897 în gubernia Basarabia 7374 (62,6%) au declarat ca limbă maternă limba rusă, iar 2602 (22,1%) – limbile ce aparţin familiei de limbi romanice, în special limba română. Un număr mare, în raport cu vorbitorii de alte limbi, identificăm pentru nobilii care au indicat ca limbă maternă limba poloneză – 1521 (12,9%) [70, c. 226-242].

Astfel, în aparenţă, administraţia ţaristă a acordat nobilimii basarabene un statut privilegiat; în realitate, scopul acesteia a fost de a o deznaționaliza, rusifica şi dispersa.

3. MENTALITATEA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB REGIM DE DOMINAȚIEȚARIST

3.1. Imaginarul identității şi alterității în mediul nobilimii basarabene

În teză autorul a consemnat că nobilimea din Basarabia reprezenta grupul elitar al societății. Manifestarea identităților acesteia (națională, socială, de gen etc.) a constituit unul dintre pilonii de bază ai evoluţiei acestui teritoriu sub regim de dominaţie ţarist. Studierea acestui aspect al problemei se înrădăcinează şi mai mult, căci prin actul din 1812 a fost afectat mediul cultural-istoric, tradiţional, din Basarabia, în regiune formându-se un nou climat spiritual, social şi cultural [39, p. 24], iar administraţia ţaristă prin politica promovată în regiune a tins să modifice identităţile atât ale nobilimii, cât şi ale celorlalte categorii sociale ale populaţiei din Basarabia.

Manifestări ale identităţii naţionale a nobilimii basarabene. În procesul de studiere a manifestărilor identităţii naţionale a nobilimii basarabene s-a ținut cont de specificul acestei categorii sociale. Puterea, ierarhia, statutul, averea, luxul etc. îşi faceau loc cu încredere printre valorile acestei stări sociale, de multe ori fiind prioritare faţă de cele naţionale, ceea ce de fapt era specific şi pentru boierii din Principatele Române, iar ulterior şi pentru cei din Basarabia. După anexarea teritoriului pruto-nistrean, o parte din boierime a plecat peste Prut, vânzându-şi moşiile (proces care este tratat ca o formă de manifestare a identităţii naţionale a românilor), alţii, din contra, s-au stabilit cu traiul în noua regiune, încercau să se încadreze în serviciul administrativ ţarist şi depuneau jurământ de credinţă, manifestând afecţiune faţă de statul şi monarhul rus.

În teză autorul concluzionează că administrația țaristă a tins să influențeze imaginarul identității nobilimii din Basarabia. Una dintre acțiunile realizate în acest sens a fost politica de uniformizare, „disciplinare” [21, 49] şi rusificare a nobilimii printr-un sistem elaborat de reglementări care vizau instruirea, promovările (decorații, premii, diplome şi ranguri), mediile și acțiunile publice. Procesul de încadrare a nobilimii din Basarabia în viaţa imperiului şi tendinţa administraţiei ţariste de a distruge tot ceea ce însemna identitate etnicăromânească s-a manifestat şi prin schimbările numelui de familie. D.C. Moruzi prezintă exemple de rusificare a numelui: „Iancu fiul lui jupan Nicolae, Pâine rece, devenea Ivan Nicolaevici Tverdohleb; Niţă al lui Agapie Dumitriu – Nikita Agafonovici Dimitrov, iar Gheorghe Rotaru devenea Kolesnikov şi aşa mai

departe" [41, p. 54]. Totodată, schimbarea moravurilor, tradiţiilor şi obiceiurilor nobilimii din Basarabia se produce în anii '30 ai secolului al XIX-lea, când apare o nouă generaţie a boierimii, născută şi educată în Basarabia sub influenţa spiritului rusesc. Despre schimbarea generaţiilor şi, odată cu aceasta, a viziunilor, atitudinilor menționa nobilul P.Cruşevan, care susţinea că cu trecerea timpului „bătrânii şi bătrânele, care plângeau la auzul *Doinei*, au dispărut", iar noua generaţie, ocupând locurile lor, a uitat treptat „şi de ei, şi de *Doină*" [66, p. 116].

O altă ideie demonstrată în cadrul tezei este că pentru nobilimea basarabeană în secolul al XIX-lea statutul social și interesele economice a fost un obiectiv prioritar, iar identitatea și afinitatea etnică era un instrument de promovare frecventă a propriilor interese, de apărare a prorpiilor drepturi şi libertăți. Acțiunile desfășurate de nobilime aveau un profund iz național și promovau valorile naționale și conștiința de neam. Faptul că nobilimea basarabeană a manifestat pe întreg parcursul perioadei de dominaţie ţaristă sentimente naţionale, specifice identităţii sale române, putem observa din numeroasele conflicte ce au avut loc între nobilime şi funcţionarii ruşi din cauza că nobiliipledau pentrupăstrarea limbii materne, a legislaţiei moldoveneștietc. Dovadă a faptului că nobilii basarabeni îşi păstrau identitatea naţională românească, chiar dacă se încadrau în serviciul imperial, este şi păstrarea titlurilor vechi boiereşti pe care le deţineau până la anexare.

Un mod de a-şi apară identitatea a fost încercarea nobililor din Basarabia de a edita ziare, reviste în limba română. Un fenomen de excepţie pentru istoria presei basarabene îl constituie încercările întreprinse între anii 1846 şi 1848 de un grup de nobili basarabeni de a obţine dreptul de a edita un ziar, o gazetă particulară cu titlul *Românul* [20, p. 27]. Timp de 10 ani (1856-1865) se discuta chestiunea scoaterii de sub tipar la Chişinău, sub egida lui Ion Dabija, a unei reviste în limba română [16, p. 90-95]. Ulterior, sunt cunoscute intenţiile nobililor basarabeni Constantin Cristi şi Nicolae Cassode a fonda în anii '60 ai secolului al XIX-lea o tipografie românească în Basarabia [20, p. 33]. Ideea a fost realizată abia în 1905, când a fost fondat ziarul *Basarabia*, avându-l ca redactor-şef pe Emanuil Gavriliţă.

Un alt argument că nobilimea basarabeană opta pentru valorile naționale este și faptul că în anii 1862-1863 în Basarabia exista o grupare boierească, care, cu ocazia revoltei antițariste din Polonia, din anul 1863, „visa să restabilească naţia moldovenească în Basarabia, în vederea aproprierii circumstanţelor care ar da naţiei dreptul de a cere unirea cu Moldova" [17, p. 113]. Din ea făceau parte: fraţii Alexandru şi CarolCotruță, fraţii Casso, fraţii Ioan şi Constantin Cristi, Cazimir Constantin.

În teză autorul a demonstrat că, în pofida eforturilor administraţiei ţariste de a promova tradițiile și cultura imperială rusă, nobilimea din Basarabia și-a păstrat identitatea manifestând-o în multiple situaţii. Astfel, la balul dat în 1862, în cinstea plecării guvernatorului Fanton de

Verayon, s-au făcut auzite sunetele horei vechi moldoveneşti, în care s-au avântat, cu lacrimi în ochi, chiar şi cei mai în vârstă [14, p. 63-64]. Aceeași situație este descrisă și de Constantin Stere, relatând despre un botez în familia unui nobil, acesta susținea că după ce lăutarul Lemeș a cântat o hora „Petrache Bârsianu din Boroseni, uitându-și fumurile de mareșal al nobilimii din împărăția rusă, porunci să semai cânte o doină moldovenească” [55, p. 9].

O parte dintre reprezentanţii nobilimii din Basarabia au promovat ideile naţionale şi şi-au manifestat nemulţumirea faţă de regimul ţarist prin creațiile artistice. Ideile naţionale, ca un lait-motiv, le întâlnim în operele semnate de C.Stamati, M.Donici, I.Sârbu, T.Vârnav, Gh.Gore, D.C. Moruzi etc. Prin urmare, acești reprezentanţi ai nobilimii basarabene autohtone au promovat şi au păstrat tradițiile naționale ale populației din Basarabia, manifestate prin realizările lor înviaţa politică, socială şi culturală. Dezideratul acestora era cel al unirii, de a vedea o Românie întregită între Tisa şi Nistru, înglobând în cuprinsul ei Basarabia, Bucovina, Transilvania şi Banatul, de a putea vorbi, citi şi a scrie româneşte [16, p. 169].

Manifestări ale identității sociale în mediul nobilimii din Basarabia: De rând cu identitatea etnică atestăm frecvent şi manifestări ale identității sociale. Nobilimea, în calitate de elită a societăţii, se identifica drept o comunitate aparte în cadrul unui stat, superioară celorlalte categorii sociale. Drepturile şi privilegiile de care beneficia nobilimea basarabeană au şi determinat diferenţa dintre această categorie socială şi alte stări existente în spaţiul dintre Prut şi Nistru.

Relațiile dintre nobili și țărani sunt un exemplu elocvent în acest sens. Acesteau erau relaţii dintre nobil ca proprietar funciar și țăran ca cel care lucra pe moșia nobilului, fiind definite ca relații de supunere. Cercetătorul Valentin Tomuleţ a analizat tensiunile dintre nobili şi ţarani, cauzate de creşterea cuantumului diverselor prestaţii la care erau obligaţi ţăranii, manifestate sub două forme: pasivă (plângeri şi reclamaţii) şi activă (fuga de pe moşii, refuzul de a îndeplini prestaţiile şi a plăti impozitele, nesupunerea faţă de autorităţi, incendierea conacurilor moşiereşti, mişcările de tip haiducesc etc.) [57]. Desigur, aceste proteste ale ţărănimii, dosarele intentate contra nobililor reflectă, direct şi indirect, atitudinea nobililor faţă de ţărani, primii identificându-se ca reprezentanţi ai unei elite care beneficiază de un statut, de drepturi, privilegii, de moşii și alte averi.

Totodată, informațiile despre protestele țărănimii față de moșieri au la bază documentele elaborate de către administraţia ţaristă care încerca să găsească o explicaţie a trecerii ţăranilor peste Prut. Funcţionarii ruşi susţineau în rapoartele lor că boierii/nobilii aveau o atitudine negativă faţă de ţărani. Desigur, aceştia treceau cu vederea faptul că ţăranii români se temeau în primul rând de reinstaurarea şerbiei în Basarabia, care a fost anulată prin reformele lui Constantin Mavrocordat în Ţările Române (1746, 1749) şi care se menţinea în Imperiul Rus. Totuși, în teză autorul demonstrează că relaţia dintre boieri şi ţărani are un specific al său. Acel sentiment de insecuritate, specific unor epoci ale istoriei poporului român, analizat de profesorul T.Nicoară, este ceea ce-i uneşte, pentru că atât ţăranii,

cât şi boierii, au avut de suferit în urma multiplelor războaie care au avut loc în spaţiul românesc. În atitudinile şi comportamentele boierilor/nobililor faţă de ţărani se indentifică acea grijă, responsabilitate pentru viaţa şi existenţa acestora. Legătura dintre ţărani şi nobili a continuat după 1812. Odată cu anexarea teritoriului de către Imperiul Rus apare încă un punct de legătură comun – nemulțumirea față de regimul de dominație țarist. Nobilii nu erau indiferenți față de situaţia ţăranilor. Spre exemplu, în urma secetei de la începutul anilor ’30 ai secolului al XIX-lea, ţăranii din unele localităţi, în special din județele Bender și Akkerman, sufereau de foame, deoarece nu se ajungea pâine. Atunci, mai mulți reprezentanți ai nobilimii au manifestat dorinţa „de a avea grijă de locuitorii de pe moşiile lor care nu au mijloace de existenţă, asigurându-i cu alimente” [3, d. 724, f. 27-28]. Această grijă a nobilimii față de țărani se explică, în viziunea autorului, prin teama de a rămâne fără brațe de muncă pe moșiile pe care le stăpânea, precum și prin nemulțumirea față de politica țaristă.

Totodată, nobilii basarabeni recunosc capacitatea ţăranilor de a-și păstra identitatea naţională. În viziunea lui D.C. Moruzi, ţăranul este temelia neamului, pentru că a dat dovadă de rezistenţă etnică de neînchipuit în satele basarabene,pentru că „ţăranul din 1905 e tot ţăranul din 1812. Neclintit a trecut... prin ademenirea interesului şi prin urgia cnutului, fără a-şi pierde limba nici obiceiurile” [42, p. 90].

La fel, în teză s-a constatat că manifestările identității sociale a nobilimii basarabenese făceau vădite în relațiile cu țiganii. Unul dintre privilegiile care li s-a păstrat boierilor din Basarabia, după adoptarea *Regulamentului privind organizarea regiunii Basarabia la 1818*, a fost dreptul de a-şi păstra ţiganii [*a se vedea* detaliat: 56, p. 621-623, 627]. Ţiganii erau percepuţi de către nobilii basarabeni drept nişte fiinţe care trebuiau să fie mereu la dispoziţia lor şi să slujească îndeplinindu-le orice capriciu. Referindu-se la statutul social al țiganilor, precum și la modul de viață a acestora, Teodor Vârnav, relatând despre viaţa pe care o ducea în casa moşului său Tudorachi Ciurea, menționa că „Safta ţiganca era cel mai iubit predmăt al meu în casa Ciurii” [58, p. 19]. Or, cu tot ataşamentul său faţă de această persoană, T.Vârnav nu vede în ţiganca Safta o fiinţă umană, ci o consideră obiect. Nobilii considerau ţiganii nişte „unelte vorbitoare”, cu care puteau face ceea ce-şi doreau.

Astfel, nobilimea basarabeană avea un statut social privilegiat în comparaţie cu alte categorii sociale existente pe teritoriul Basarabiei. Aceasta avea drepturi politice, deţinea proprietăţi funciare, iar locuinţele, vestimentaţia, studiile, modul de petrecere a timpului liber erau radical diferite de ale altor categorii sociale, care nu aveau nici dreptul, dar nici posibilitatea de a-şi permite să ducă un mod de viaţa asemănător cu cel al nobililor.

În concluzie autorul constată că identitatea nobilimii din Basarabia este una complexă, de fapt ca şi a oricărei persoane, grup, comunitate; ea reprezintă o simbioză a intereselor personale, a drepturilor şi privilegiilor de care se bucura această categorie socială. Deşi opta pentru conştiinţa de

neam, valorile naţionale, statutul nobilimii basarabene o diferenţia de alte categorii sociale. Aceste concepte despre *Sine* şi despre *Celălalt* au dat naştere, în opinia autorului, anumitor comportamente specifice acestei stări sociale, care au contribuit la realizarea unor evenimente ce au marcat într-o anumită măsură viaţa poporului basarabean, deci şi istoria Basarabiei.

3.2. Viziune asupra lumii: reprezentări, atitudini, valori, influenţe (specifice nobilimii basarabene)

Reprezentările colective sunt o suită de concepţii, viziuni, mituri comune, care comunică valori, aspiraţii, idealuri, gesturi, simboluri la care se raportează fiecare membru al unei comunităţi [45, p. 160], iar schimbarea acestora se produce parţial în cadrul unui proces dedurată. Metamorfoza reprezentărilor comunităţilor nobiliare din arealul românescla sfârşitul secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea a fost influenţată de conflictele militare ruso-austro-turce. Acestea au adus în Principatele Române trupe ruseşti şi austriece care aveau un alt mod de viaţă în raport cu cel cotidian. Spaţiul tradiţional devenea astfel marcat de prezenţe şi experienţe noi, limitele geografice erau fracturate, iar contactul cu *Celălalt* obliga la o tensionare a cunoaşterii tradiţionale şi la o încorporare a noilor informaţii în acord cu elaborarea de reprezentări specifice. Iniţial, cel puţin la finele secolului al XVIII-lea, noii-veniţi au fost întâmpinaţi cu speranţă, datorită dublei dimensiuni, antiotomane şi creştine, a percepţiei celor două imperii la nivelul mentalităţii colective din societatea românească a celor două Principate [40, p. 22]. Reprezentări specifice şi pentru boierimea din acest spaţiu, care a început să colaboreze cu administraţia imperială rusă şi cu cea habsburgică, pentru a lichida regimul fanariot. Totodată, pe lângă înrădăcinarea reprezentării despre „spaţiul creştinilor” şi a politicii de apărare a creştinilor ortodocşi din Balcani, promovată de administraţia imperială rusă, boierimea căuta alianţă cu acel puternic pentru a-şi putea apăra şi asigura „un spaţiu mai apropiat de sufletul ei” – casa, moşiile, familia. Ulterior, ideea politicii de apărare a „spaţiului creştin” de către Imperiul Rus şi-a pierdut din conotaţie şi putere, pentru că nobilii îşi reconcepeau viziunile şi atitudinile, găsind alţi pretendenţi care să-i ajute în asigurarea spaţiului vital. Ezitarea boierilor moldoveni, după anexarea Basarabiei, se explică, consideră autorul, prin faptul că ei nu au conştientizat pe deplin că teritoriul dat a fost ocupat, pentru că nu puteau „creştinii să ocupe pe alţi creştini”. Iar staţionarea armatei ruse de ocupaţie devenise într-o oarecare măsură o normalitate, după atâtea războaie ruso-austro-turce.

Revenind la populaţia dintre Prut şi Nistru, în teză se constată că după 1812 aceasta a fost nevoită, rămânând pe acelaşi teritoriu, să se încadreze într-un nou stat cu alte legi şi sistem politic, social-economic şi cultural. În aceeaşi situaţie erau şi boierii care aveau moşii întinse în Basarabia, dar nu locuiau pe ele, ci le dădeau în arendă, având reşedinţele lor în Iaşi sau în

interiorul ţării. După anexare, după ce s-a instituit hotarul pe Prut, o parte din ei, legaţi de interese politice sau materiale, se strămutaseră în Basarabia [41, p. 59].

Astfel, după 1812 boierii care îşi stabilesc reşedinţa în noua regiune rusească încep să-şi construiască case, conace, castele, pentru a-şi asigura un spaţiu considerat confortabil. Desigur, în pofida avantajelor şi privilegiilor acordate de noua administaţie, această ruptură de spaţiul natal este simţită pe tot parcursul regimului de dominaţie ţarist. În acest context, casa şi moşia sunt spaţii menite să asigure siguranţă şi confort. Este de menţionat şi faptul că nobilii care au rămas în Basarabia vroiau ca anume în casa lor să se oprească vreun funcţionar civil sau un militar (desigur, de rang mai înalt), pentru a demonstra „fidelitate şi supuşenie" faţă de Împărăţia Rusă, urmărind, totodată, să-şi facă noi „prieteni". Un al treilea scop al nobililor care îşi construiau case în Chişinău era ca să organizeze în ele baluri şi alte activităţi distractive la care să se adune toată elita. Iar odată cu desfăşurarea acestora proprietarii caselor sperau să obţină consideraţia şi recunoştinţa adminsitraţiei ţariste. Un spațiu al siguranţei pentru nobilimea basarabeană erau, susține autorul, şi moşiile acestora, care reprezentau şi o unitate economică, pentru că aduceau anual un venit anumit, important pentru întreţinerea şi asigurarea existenţei familiei boiereşti. Perceperea moşiei drept o sursă de venit era o componentă a nobleţei, de care ţinea cont administraţia ţaristă la recunoaşterea titlurilor nobiliare.

De fapt, analiza viziunilor nobilimii basarabene faţă de diferite aspecte ne permite să identificăm o dublă ipostază a nobililor. Pe de o parte, identificăm un nobil care manifestă credinţă faţă de administraţia ţaristă prin felul cum îşi amenajează şi stăpânește *Spaţiul* său, cum îşi planifică şi petrece *Timpul* său, un nobil care tinde spre modernizare şi acceptă în casa sa ultimele „mode" promovate de funcționarii ruşi sau împrumutate din Occident. Această ipostază este frecvent întâlnită la oraş. Pe de altă parte, identificăm ipostaza (de multe ori în persoana aceluiaşi nobil) caracteristică nobilimii din mediul rural, sau felul cum nobilii se manifestă pe moșiile lor prin viziunile lor tradiționaliste, mai puţin supuse schimbărilor din societate. Caracteristic pentru nobilimea din provincie este conservatorismul şi tradiționalismul: *pe de o parte*, acesta frâna într-o anumită măsură procesul de adaptare la noile condiţii de viaţă, iar, *pe de alta*, permitea păstrarea normelor morale seculare, a sistemului de valori specific acestei categorii sociale [74, p. 66].

Astfel, viziunile nobililor basarabeni au fost influenţate de regimul de dominație ţarist, pentru că aceştia au fost rupţi de la un spațiu cu propriu sistem politic, economic, social şi cultural, cu propriile valori şi încadrați într-un alt *Spaţiu*, unde se promova politica de rusificare şi de omogenizare a popoarelor cuprinse în Imperiul Rus.

3.3. Sensibilităţi, moravuri, modele cotidiene şi mondene ale nobilimii basarabene

În paragraful dat s-a demonstrat că printre cercetările care decodifică importante schimbări mentale, culturale, sociale şi religioase operate de-a lungul istoriei, sunt cele care se referă la *loisir* – timpul alocatdistracţiei, jocului, sărbătorii şi odihnei [46, p. 8]. După cum susţine prof. T.Nicoară, orice societate, oricât de asediată de pericole, beneficiază uneori de momente de linişte, relaxare, resemnare. Jocul, distracţia sunt şi ele prezente în viaţa tuturor societăţilor, chiar şi a celor mai serioase sau a celor mai panicate [48, p. 27], reprezentând *modelele cotidiene* şi *mondene* specifice unei categorii sociale.

Respectiv, şi în cazul nobilimii din Basarabia, în pofida anexării teritoriului dintre Prut şi Nistru, a războaielor ruso-turce (1806-1812, 1828-1829, 1853-1856), aceasta îşi petrecea timpul liber aşa cum îşi dorea, avându-şi propriile *modele cotidiene şi mondene*, care erau infiltrate în mentalitatea ei. Importanţa acestor *modele* derivă din influenţa pe care o exercitau asupra comportamentului, atitudinilor, viziunilor nobilimii. Totodată, politica de rusificare şi de „disciplinare" promovată de administraţia rusă faţă de boierimea română a avut ca rezultat impunerea unor modele noi, care trebuiau respectate pentru a dovedi credinţa şi supuşenia faţă de Împărat şi statul rus. Deşi nobilimea îşi manifesta unele sentimente, dorinţe şi trăiri în activitatea publică, adică în funcţiile administrative pe care le exercita, totuşi adevărata istorie a sensibilităţilor, a loisir-ului nobililor din Basarabia o putem urmări în dependenţă de modul în care reprezentanţii acestei categorii sociale petreceau timpul liber, care erau cărţile lor preferate şi revistele la care se abonau, ce muzică preferau să asculte şi în care dansuri se avântau cu mai mult elan, cum îşi petreceau serile şi care erau distracţiile lor.

Unul dintre modelele înrădăcinate în mentalitatea nobilimii a fost nivelul înalt de educaţie, realizat atât prin deschiderea unor instituţii de învăţământ pentru copiii de nobili, cât şi prin plecarea acestora la studii în alte oraşe imperiale. Studiile făcute în instituţiile de învăţământ ţariste şi, respectiv, funcţiile deţinute în administraţia imperială au dus la schimbarea comportamentului, moravurilor, ideilor etc. nobilimii din Basarabia. Această schimbare a fost condiţionată de faptul că atât în instituţiile de învăţământ din Basarabia, cât şi în cele imperiale în care îşi făceau studiile copiii nobililor, se desfăşura un proces de rusificare. Administraţia ţaristă tindea să educe viitorii funcţionari civili şi militari credincioşi Statului. Tinerii nobili, studiind timp de până la 5 ani în astfel de instituţii de învăţământ, se întorceau în Basarabia cu noi viziuni, idei şi percepţii faţă de evenimentele politice şi social-economice care se desfăşurau în ţară şi peste hotare. Totodată, aceştia reveneau şi cu noi vestimentaţii, comportamente şi preferinţe [24, p. 123-132].

În acest model conceptual – de a avea o educaţie deosebită – un loc aparte revenea lecturii cărţilor; or, pentru majoritatea nobililor era prestigios să dispună de cărţi de ultimă modă, și de biblioteci. Cărţile prezente în biblioteca unui nobil vădeau atitudinile, accepţiunile şi viziunile lui

politice etc. Pentru Basarabia cărţile existente în bibliotecile nobililor aveau o importanţă şi mai mare, pentru că după instaurarea sistemului de cenzură pătrunderea cărţilor de peste Prut (din Ţările Române, Europa Occidentală) era pusă sub un control foarte strict. Iar prezenţa în bibliotecile particulare a cărţilor de peste Prut denotă că, deşi nobilimea basarabeană era influenţată de politica ţaristă, totuşi tindea să fie în pas cu noutăţile literare din Europa secolului al XIX-lea.

Astfel, în societatea nobiliară a Basarabiei s-a menţinut *modelul* unei educaţii alese, manifestat prin lectura cărţilor, ziarelor, revistelor, cunoaşterea limbilor străine şi realizarea studiilor. Metamorfoza acestui model constă în faptul că până la anexare copiii boierilor erau educaţi acasă, iar după 1812 atât administraţia ţaristă, cât şi înşişi nobilii au tins să încadreze copiii lor în instituţii de învăţământ. Avantaje erau prevăzute pentru ambele părţi; astfel, administraţia ţaristă putea controla sistemul educaţional şi contribui la dezvoltarea unor persoane fidele intereselor imperiale, iar copiii de nobili aveau posibilitatea de a se încadra mai uşor în serviciul militar şi civil imperial, precum şi de a obţine titluri conform Tabelului rangurilor existent în Imperiu.

Totodată, în această perioada erau la modă formele de distracţie în grup, scopul principal fiind ca participanţii să se bucure de compania celorlalţi şi astfel să se creeze o stare relaxantă [38, p. 52]. Astfel, balurile, vizitele, seratele literare, plimbările în grup etc. devin pe parcursul secolului al XIX-lea acele *modele* cotidiene şi mondene ale nobilimii, care erau o îmbinare a celor moştenite din secolul al XVIII-lea şi a proceselor de modernizare şi disciplinarizare implementate de administraţia rusă. Nobilii din Basarabia aveau deja conceput în imaginarul lor acest model al petrecerii timpului liber, nu urmau decât să-l înrădăcineze, cu atât mai mult că acesta era specific şi dvorenimii ruse, iar administraţia ţaristă îl susţinea într-o oarecare măsură. De fapt, organizarea balurilor era susţinută şi de administraţia ţaristă, mai ales că acestea erau văzute ca acţiune de caritate sau ca activităţi unde nobilii puteau să-şi dovedească credinţa şi devotamentul faţă de Împărat. Iar ideea promovată de istoriografia rusă precum că boierii din regiune erau o categorie de oameni înapoiaţi, „poznaţi", care nu prea aveau închipuire despre „bal", „mazurkă" şi „modă europeană", este discutabilă. În teză s-a constatat că, până la 1812, şi pentru spaţiul românesc erau specifice balurile şi moda europeană, iar după anexare boierii care au rămas în teritoriul dintre Prut şi Nistru nu aveau decât să continue distracţiile lor, respectând noile reguli specifice pentru societatea rusă [11, p. 53-69]. Spre exemplu, la întâlnirile între nobili, la care participau şi funcţionari ruşi, era obligatoriu să se interpreteze cântecul „*Боже, Царя храни",* iar din toastele ridicate primul era pentru Împărat, al doilea pentru familia împărătească şi al treilea pentru Imperiu, sau: din anii '20 ai secolului al XIX-lea la mesele nobilimii basarabeane încep „să-şi facă loc" mâncărurile specifice ruşilor – „clătitele" şi sărbătorile ruseşti – *maslenița*.

Astfel, în Basarabia secolului al XIX-lea se produc o serie de metamorfoze la nivelul sensibilităţilor, moravurilor şi modelelor cotidiene şi mondene existente în mediul nobilimii

basarabene. Cauzele acestor schimbări au fost multiple. În primul rând, felul de a fi al acestei categorii sociale, împrumutând de la alte comunități obiceiuri, tradiții etc. pe care le-a infiltrat în modelele sale, ceea ce a rezultat cu o sinteză, un melanj a mai multor modele ce aparţin diferitelor comunități. Prin politica promovată în regiune administrația țaristă a tins să modifice modelele culturale și sociale existente, pentru a le detaşa de cele naționale proprii boierimii române. Totodată, este necesar să luăm în considerare și spiritul general european al secolului al XIX-lea, atunci când se desfășura modernizarea şi laicizarea societăților, iar odată cu aceasta având loc și schimbarea priorităților spirituale şi culturale [44, p. 5-11].

CONCLUZII GENERALE ŞI RECOMANDĂRI

În urma cercetărilor realizate privind evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia, autorul consideră că scopul şi obiectivele demersului său ştiinţific au fost realizate, concluziile generale fiind următoarele:

1. Analiza lucrărilor, accesibile la problema tezei, demonstrează că până la momentul actual nu există vreo lucrare sau un studiu monografic care ar analiza evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub influența regimului de dominație țarist în perioada anilor 1812-1873 în toată complexitatea lor.

2. Studierea documentelor inedite de arhivă și a celor publicate i-a permis autorului să analizeze evoluția statutului nobilimii din Basarabia sub regim de dominație țarist; acestea prezintă nobilul din Basarabia în diferite ipostaze, astfel oferind posibilitatea de a studia mentalitatea lui, felul de a gândi, a se comporta, îmbrăca, mânca etc., poziţia şi atitudinea lui faţă de diferite instituții, evenimente etc., altfel spus – felul său de a fi.

3. La momentul anexării teritoriului dintre Prut şi Nistru, boierimea Principatului Moldova reprezenta o categorie socială superioară, care deţinea principale funcţii în stat, cele mai mari proprietăţi funciare şi, de cele mai multe ori, putea să se mândrească cu o spiţă genealogică veche. Datorită acestor caracteristici, boierimea şi-a creat o mentalitate proprie, manifestându-se atât prin modul de viaţă, vestimentaţie, locuinţe, petrecerea timpului liber etc., cât şi prin poziţiile în viaţa politică, atitudinile şi reprezentările manifestate faţă de alte categorii sociale şi popoare, faţă de procesele şi evenimentele istorice care derulau în ţară şi peste hotare.

4. După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus, ţarismul a căutat să-şi creeze în regiune o bază socială care să susţină politica administraţiei imperiale şi să fie un punct de atracţie pentru alţi creştini din Balcani, din care considerent în primii ani după anexare a încercat să cooptezeelitele locale şi să le integreze în nobilimea şi în birocraţia rusă. Fapt ce s-a materializat prin adoptarea *Regulamentului privind administrarea regiunii Basarabia din 1818,* care prevedea egalarea boierimii din Basarabia cu dvorenimea rusă – categorie socială privilegiată a societăţii ruse,

dependentă în mare parte de Putere, deoarece elementul definitoriu al nobleţei era nu proprietatea, ci serviciul faţă de administraţia ţaristă [22, p. 5-34].

5. Politica de acordare a titlului de nobil în regiune a avut o conotaţie dublă: pe de o parte, acordarea titlurilor nobiliare elitei aristocratice de pe teritoriul dintre Prut şi Nistru după anexare a fost una dintre politicile de bază imperiale promovate de administrația țaristă; pe de altă parte, boierii, boiernașii, funcționarii etc. au tins să beneficieze cu orice preţ de titlul de dvorean. În procesul de confirmare a nobleţei administraţia ţaristă a susţinut încadrarea în rândurile nobilimii din Basarabia a persoanelor din alte categorii sociale, inclusiv a alogenilor, pentru că acest beneficiu/avantaj oferit de ţarism avea ca rezultat crearea unei *nobilimi noi* devotate şi credincioase administrației țariste [23, p. 183-190; 30, 231-249].

6. *De jure*, nobilimea basarabeană a beneficiat de un statut privilegiat acordat prin Regulamentul privind administrarea Basarabiei din 1818, conform căruia nobililor din regiune li se acordau aceleaşi drepturi şi privilegii de care beneficia nobilimea rusă, cu păstrarea concomitentă a rangurilor şi a statutului deţinute până la anexare. *De facto*, însă, nobilimea din Basarabia a fost limitată atât în drepturile specifice dvorenimii ruse, cât şi în cele specifice boierimii române. Pe parcursul secolului al XIX-lea nobilii din Basarabia au optat pentru obţinerea dreptului de a beneficia pe deplin de statutul deţinut de ei, atât în plan politico-juridic, cât şi social-economic, ca argument fiind numeroasele scrisori, cereri, memorii care elucidează acest aspect [34, p. 51-87].

7. Pe parcursul secolului al XIX-lea se înregistrează o dinamică pozitivă a nobilimii. Conform datelor din 1817, în regiune existau 836 de nobili, iar la sfârşitul secolului al XIX-lea numărul lor a crescut până la 21863. Această creştere s-a realizat atât pe cale naturală, cât şi graţie politicii administraţiei ţariste de a oferi titluri nobiliare persoanelor alogene, credincioase Imperiului Rus, proces care s-a soldat cu schimbarea componenţei etnice a nobilimii.

8. Nobilimea basarabeană avea multiple identităţi, precum: identitatea etnică, socială, de gen, confesională etc.; în dependenţă de acestea erau şi deciziile luate de către nobili, comportamentul, poziţia acestora faţă de alte categorii sociale, alte etnii etc. Or, nobilimea din Basarabia reprezenta grupul elitar al societăţii; astfel, manifestarea identităţilor acesteia a constituit unul dintre pilonii de bază ai evoluţiei acestui teritoriu sub regim de dominaţie ţarist [27, p. 9-18; 28, p. 119-134].

9. Războiul ruso-turc din 1806-1812, soldat cu anexarea teritoriului dintre Prut şi Nistru la Imperiul Rus, a afectat reprezentările despre spaţiu, căci în concepţiile tradiţionale anume *Spaţiul* este cel ce asigură stabilitate, alcătuind o geografie sacră în concepţia fiecăruia, iar afectarea acestuia produce şi schimbări în mentalitate. După 1812, boierii stabiliţi în Basarabia au început să-și construiască case, conace, castele, urmărind două scopuri: *pe de o parte,* asigurarea unui *Spaţiu* confortabil pentru ei și familia lor, unde aceştia să se simtă liberi şi adevăraţi stăpâni, iar,

pe de altă parte, pentru a stabili relaţii cu administraţia ţaristă, încât locuinţele nobililor din centrul regional Chişinău sau din alte oraşe deveneau sedii ale organelor administraţiei imperiale, gazde pentru funcţionarii civili sau militari, mijloc de a demonstra „fidelitate şi supuşenie" noului regim, precum şi pentru a-şi face noi „prieteni".

10. În rezultatul influenţei exercitate de regimul ţarist asupra nobilimii din Basarabia, precum și al procesului de modernizare şi laicizare a societăţii, pe parcursul secolului al XIX-lea în mentalitatea acestei categorii sociale s-au produs schimbări. Caracteristic procesului de schimbare a mentalităţii este păstrarea acelor structuri stabile (arhetipuri), care se perindează din generaţie în generaţie, fapt ce a rezultat pentru nobilimea basarabeană cu dublarea de cele mai multe ori a personalităţii acestei categorii sociale. Astfel, identificăm crearea unei duble ipostaze: *pe de o parte* – un nobil cu o mentalitate schimbată, pe care îl vedem prezent în instituţiile administraţiei ţariste sau la alte activităţi ale vieţii publice, unde se manifestă ca persoană, cu idei avansate, după ultima modă, aflat, de obicei, în serviciu imperial, faţă de care manifestă credinţă şi supuşenie; *pe de altă parte* – un nobil (de multe ori în aceeaşi persoană) care continuă aceleaşi modele mentale menţinute prin intermediul memoriei colective, pe care le manifestă în primul rând pe moşiile sale, în viaţa privată, personală, departe de „ochii" administraţiei ţariste [35, p. 313-323].

Problema ştiinţifică soluţionată constă în cercetarea și reconstituirea unei imagini complexe a nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873, fiind analizată evoluția statutului politic, social-economic și a mentalității acestei categorii sociale sub influența politicii promovate de administrația țaristă.

Recomandări: Cercetările realizate demonstrează că studierea problemei privind mentalitatea unei comunităţi este o parte importantă în cercetarea istoriei, iar analiza impactului regimului de dominaţie țarist asupra statutului și mentalităţii nobilimii din Basarabia a deschis noi fapte relevante, a explicat anumite procese istorice din istoria spaţiului pruto-nistrean. Considerent din care este recomandabilă:

- Continuarea cercetărilor axate pe evoluția statutului și mentalităţii nobilimii din Basarabia sub regim de dominaţie ţarist, ca temă necercetată până în prezent în istoriografia din Republica Moldova;
- Extinderea cadrului cronologic până la 1918, pentru a putea sesiza mai adânc metamorfozarea mentalităţii acestei categorii privilegiate a societăţii;
- Studierea impactului regimului de dominaţie țarist asupra statutului și mentalităţii altor categorii sociale, cum ar fi: boiernaşilor, mazililor, ruptaşilor, dar şi a păturilor inferioare ale societăţii: ţăranilor de stat, coloniştilor, ţăranilor moşiereşti, pentru a completa lacunele din istoria modernă a Basarabiei.

BIBLIOGRAFIE

1. Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), Fondul 2 – *Fondul Guvernatorului civil/militar al Basarabiei (1812-1918)*, inv. 1, d. 3643, 4467A.
2. ANRM, Fondul 8 – *Fondul Oficiului gubernial al afacerilor ţărăneşti din Basarabia (1868-1892*), inv. 1, d. 21, 36, 61, 67, 76, 86, 87, 88, 104, 136.
3. ANRM, Fondul 88 – *Fondul Adunării Deputaţilor Nobilimii din Basarabia*, inv. 1, d. 43, 74, 76, 94, 99, 97, 98, 101, 104, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 115, 126, 127, 136, 140, 143, 150, 160, 167, 179, 197, 198, 208, 210, 225, 252, 253, 260, 268, 270, 271, 277, 278, 307, 328, 340, 351, 352, 354, 389, 399, 405, 408, 411, 418, 422, 429, 433, 438, 445, 446, 451, 464, 464, 470, 486, 488, 489, 495, 513, 538, 553, 565, 570, 606, 624, 663, 668, 670, 719, 754, 756, 757, 769, 785 796, 819, 826, 850, 869, 915, 935, 970, 971, 997 (partea I şi II), 998 (partea I şi II), 1001, 1022, 1023, 1046, 1047, 1051, 1064, 1066,1070, 1079, 1080, 1102, 1113, 1126, 1142, 1172, 1183, 1205, 1262, 1264, 1284, 1285, 1297, 1356, 1462, 1482, 1507, 1513, 1536, 1561, 1572, 1902, 1910, 1926, 1965, 1967, 1978.
4. ANRM, Fondul 88 – *Fondul Adunării Deputaţilor Nobilimii din Basarabia*, inv. 2, d. 15, 53, 54, 55, 56, 57, 118, 124, 129, 130, 137, 178, 277, 302, 308, 317, 320, 322, 323, 325, 340, 342, 347, 351, 354, 352, 354, 359, 360, 365, 372, 373, 375, 378, 380, 381, 382, 384, 390, 411, 426, 446 512, 569, 608, 1284.
5. Arhiva Istorică de Stat din Rusia, Fondul 1263 – *Fondul Comitetului de Miniştri*, inv.1 d.1708, d. 1858, d. 2017, d. 2185.
6. Arhiva de Stat din Regiunea Odesa, Fondul 3 – *Fondul Comitetului Statistic principal al Novorosiei*, d. 50, 76.
7. Agachi A. Poziţia nobilimii basarabene faţă de tentativele funcţionarilor ţarişti de a suprima autonomia Basarabiei în anii 1813-1815. În: Akademos (Chişinău), 2015, nr. 3 (38), p. 117-122.
8. Arbore Z. Basarabia în secolul al XIX-lea. Bucureşti: Institutul de Arte Grafice Carol Gobl, 1899. 790 p.
9. Bacalov S. Aspecte istorico-genealogice referitoare la neamul boieresc al Hânceştilor (Hâncul). În: Buletinul Ştiinţific al Tinerilor Istorici. Serie Nouă. (Chişinău), 2012, nr. I (VI), p. 67-102.
10. Bacalov S. Boierimea Ţării Moldovei la începutul Epocii Moderne (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea) (I). În: RIM, 2010, nr. 1, p. 45-61.
11. Bîrlădeanu V. Societatea de curte rusă: de la Petru I la Ecaterina II. În: CAI (Cluj-Napoca), 2014, Anul XII, nr. 1-2 (24-25), p. 53-67.
12. Bezviconi Gh. Boierimea dintre Prut şi Nistru. Actele Comisiei pentru cercetarea documentelor nobilimii din Basarabia, la 1821. Vol. I. Bucureşti: Fundaţia Regele Carol I, 1940. 341 p.
13. Bezviconi Gh. Profiluri de ieri şi de azi. Articole. Bucureşti: Editura Librăriei Universitare I. Cărăbaş, 1943.336 p.
14. Bezviconi Gh. Semimileniul Chişinăului. Chişinău: Museum, 1996. 96 p.
15. Bloch M. Pledoarie pentru istorie. /Taducere de G.Cipăianu. Cluj-Napoca: Tribuna, 2006. 232 p. https:/www.scribd.com/document/41303201/Marc-Bloch-Pledoarie-Pentru-Istorie(vizitat:11.07.2016).
16. Boldur Al. Basarabia Românească. Bucureşti: Carpaţi, 1943. 188 p.
17. Boldur Al. Istoria Basarabiei. Vol. II. Chişinău: Timpul, 2016. 270 p.
18. Cazacu P. Moldova dintre Prut şi Nistru, 1812-1918. Iaşi: Viaţa Românească, s.a. 352 p.
19. Ciobanu Şt. Basarabia: populaţia, istoria, cultura. Bucureşti/Chişinău: Clio/Ştiinţa, 1992. 157 p.
20. Danilov M. Presă şi cenzură în Basarabia. Documentar. (Secolul al XIX-lea – începutul secolului XX), (Dindosarele secrete ale arhivelor guberniale din Chişinău). Chişinău: Pontos, 2012. 208 p.
21. Elias N. Societatea de curte. Sociologia monarhiei și a aristocrației de curte. / Traducere din limba germană de Hans Neumann. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2011. 396 p.
22. Gherasim C. Politica administrației imperiale ruse privind acordarea titlurilor nobiliare în Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Analele Universității „Dunărea de Jos”, Seria 19, Istorie. Tom XVI, 2017, Galați, p. 5-34. ISSN 1583-7181.
23. Gherasim C. Confirmarea titlurilor nobiliare de către boierimea din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Familia de nobili Frunzetti. În: Tyragetia. Istorie. Muzeologie. Anuarul Muzeului Naţional de Istorie a Moldovei. Serie nouă. Vol. VII (XXII), nr. 2. Chişinău, 2013, p. 183-190.ISSN 1857-0240.
24. Gherasim C.Aspecte privind încadrarea copiilor de nobili din Basarabia în sistemul de învățământ imperial rus. În: Tyragetia. Istorie, Muzeologie, Vol. IX (XXIV), nr. 2. Chişinău, 2015, p. 123-132. ISSN 1857-0240.
25. Gherasim C. Încadrarea şleahtei poloneze în rândurile nobilimii Basarabene pe parcursul secolului al XIX-lea (Cazul familiilor de nobili Celinski şi Cernilev/Cernelevschi). În: Studia Universitatis

Moldavie. Revistă științifică a Universității de Stat din Moldova, Seria „Științe umanistice”, Anul IX, 2015, nr. 4 (84), p. 110-116. ISSN 1811-2668.
26. Gherasim C. Aspecte privind influența legislației țariste asupra statutului nobilimii din Basarabia în prima jumătate a secolului al XIX-lea. În: Tyragetia. Istorie, Muzeologie, Vol. X (XXV), nr. 2, Chișinău, 2016, p. 173-186. ISSN 1857-0240.
27. Gherasim C.Identitatea socială în meidul nobilimii din Basarabia în secolul al XIX-lea. În: Tyragetia. Vol. XI [XXVI], nr. 2, Istorie. Muzeologie. Chișinău, 2017, p. 9-18. ISSN 1857-0240.
28. Gherasim C. Identitatea națională a nobilimii basarabene sub regim de dominație țarist. În: Studia Universitatis Moldaviae. Seria „Științe umanistice”, 2017, nr. 4 (104), p. 60-70, ISSN 1811-2668..
29. Gherasim C. Neamul de nobili Măcărescu. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. I. Chișinău, 2013, p. 119-134. ISBN 97-9975-80-826-2.
30. Gherasim C. Familia de nobili Leonard. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. II. Chișinău, 2014, p. 231-249. ISBN 978-9975-87-017-7.
31. Gherasim C. Aspecte privind implicarea fiicelor de nobili la studii. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. II. Chișinău, 2014, p. 26-42. ISBN 978-9975-87-017-7.
32. Gherasim C. Încadrarea alogenilor în rândurile nobilimii din Basarabia în secolul al XIX-lea (Familia Eitner). În: Materialele Conferinței științifice internaționale „Perspectivele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, 5 iunie 2015, Cahul. Vol. II (Universitatea de Stat din Cahul „B.P. Hasdeu”), p. 297-301. ISBN 978-9975-914-98-7.
33. Gherasim C. Contribuția nobililor la deschiderea instituțiilor de învățământ în Basarabia. În: Materialele Conferinței științifice „Integrare prin cercetare și inovare”, Chișinău, 2015, p. 9-12. ISBN 978-9975-71-704-5.
34. Gherasim C. Varietatea litigiilor în care era implicată nobilimea din Basarabia în prima jumătate a sec. al XIX-lea. În: Studii de arhondologie și genealogie. Vol. III. Chișinău, 2015, p. 57-81. ISBN 978-9975-3102-2-2.
35. Gherasim C. Festivități reflectate în documentele timpului: vizita țarului Alexandru I la Chișinău. În: Orizonturi medievale și moderne în istoria românilor. Economie, Societate, Politică, Cultură, Istoria Științei. În onoarea profesorului Demir Dragnev. Chișinău, 2016, p. 313-323. ISBN 978-9975-4116-9.
36. Halipa P., Moraru A. Testament pentru urmaşi. Chişinău: Hyperion, 1991. 176 p.
37. Hirghiduş I. Identitate şi alteritate în spaţiul românesc. În: Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi”. Seria „Litere şi Ştiinţe Sociale” (Târgu-Jiu), 2010, nr. 3, p. 147-158.
38. Horn I. Forme de distracţie maghiare în epoca modernă timpurie. În: CAI (Cluj-Napoca), anul VI, 2007, nr. 1-2(10-11), p. 45-56.
39. Jarcuțchi I. Comisia Gubernială ştiinţifică a arhivelor din Basarabia (sfârşitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea). Chişinău: Bons Offices, SRL, 2012. 272 p.
40. Mihai N. Revoluţie şi mentalitate în Ţara Românească (1821-1848). O istorie culturală a evenimentului politic. Craiova: Aius PrintEd, 2010. 358 p.
41. Moruzi D.C. Basarabia şi viitorul ei, 1812-1905. Bucureşti: Tipografia ziarului Cronica, 1905. 78 p.
42. Moruzi D.C. Ruşii şi Românii. Chişinău: Museum, 2001. 112 p.
43. Negru Gh. Ţarismul şi mişcarea naţională a românilor din Basarabia. Chişinău: Prut Internaţional, 2000. 199 p.
44. Nicoară S. Despre civilizarea moravurilor. În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca), 2011,Anul X, nr. 2 (19), p. 5-11.
45. Nicoară S. Mentalităţi colective. Imaginarul social, istoria în durată lungă. Cluj-Napoca: Accent, 2009. 300 p.
46. Nicoară S. Pentru o istorie a loisirului (editorial). În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca),Anul VI, 2007, nr. 1-2(10-11) p. 7-11.
47. Nicoară T. Clio în orizontul mileniul trei (1). Explorări în istoriografia contemporană. Cluj-Napoca:Accent, 2002. 277 p.
48. Nicoară T. Din distracţiile de curte în ţările române. Vânători şi plimbări domneşti în sec. XVII şiXVIII. În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca), Anul VI, 2007, nr. 1-2 (10-11), p. 57-78.
49. Nicoară T. Disciplinarea socială și modernitatea – lecturi posibile. În: Caiete de Antropologie Istorică (Cluj-Napoca),Anul X, 2011, Supliment, p. 9-24.
50. Nistor I. Istoria Basarabiei. Chişinău: Cartea moldovenească, 1991. 296 p.
51. Platon Al.F. Societate şi mentalităţi în Europa medievală. Iaşi: Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, 2000. 245 p.

52. Poştarencu D. Pledarea nobilimii basarabene pentru studierea limbii române în instituţiile de învăţământ. În: Tyragetia. Istoria. Muzeologia. Seria nouă (Chişinău), 2011, vol. V (XX), nr. 2, p. 235-244.
53. Righi N. L'héritage du fondateur ? L'histoire des mentalités dans l'école des „Annales". În: Le Philosophorie, nr. 19, 2003, p.155-174.
54. Samoilenco V. Boierimea din Basarabia în secolul al XIX-lea. Statut social şi juridic. În: Frontierele spaţiului românesc în context european (Oradea), 2008, p. 178-191.
55. Stere C. În preajma revoluţiei. Roman. Vol. I-II. Chişinău: Hyperion, 1990. 378 p.
56. Tomuleţ V. Basarabia în epoca modernă (1812-1918) (Instituţii, regulamente, termeni). Chişinău: Lexon-Prim, 2014. 672 p.
57. Tomuleţ V. Cronica protestelor şi revendicărilor populaţiei din Basarabia (1812-1828), vol. I şi vol. II. Chişinău: CEP USM, 2007. 218 p./ 404 p.
58. Vârnav T. Istoria vieţii mele. Chişinău: Elan Poligraf SRL, 2007. 80 p.
59. Батюшков П.Н. Бессарабия, историческое описание. СПб: Типография Высочайше утвержд. Товарищ. «Общественная Польза», 1892. 322 с.
60. Вигел Ф.Ф. Замечания на нынешнее состояние Бессарабии (писано в октябре 1823 года). Москова: Университетская типография, 1892. 36 с.
61. Гросул Я.С., Будак И.Г., Крестьянская реформа 60-70-х годов XIX века в Бессарабии. Кишинев: Государственное издательство Молдавии, 1956. 275 р.
62. Записки Бессарабского областного Статистического Комитета. Том III. Изданный под редакцией Д.Члена Комитета А.Н. Егунова. Кишинев: Печат. в Тип. Областного Правления, 1868. 460 с.
63. Зашчук А. Материалы для Географии и статистики России. Бессарабская область.Первая и вторая части. Санкт-Петербург: s.n., 1862, 573/261 с..
64. Зеленчук В.С. Население Бессарабии и Поднестровья в XIX в. Этнические и социально-демографические процессы. Кишинев: Штиинца, 1979. 287 с.
65. Крупенский А.Н. Краткийочерк о Бессарабском дворянстве (1812-1912), к столетнему юбилею Бессарабии. СПб, 1912. 174 с.
66. Крушеван П. Дойна. În: Ижболдина Ирина. «Живая старина» в произведениях русских литераторов Бессарабии конца XIX – начала XX вв. Кишинев, 2012, с. 115-117.
67. Морозан Вл. Дворянское Общество Бессарабии в дореформенные годы. În: Studii de arhondologie şi genealogie, (Chişinău), vol. II, 2014, p. 8-18.
68. Морозан Вл. Из истории дворянского землевладения в Бессарабии. În: Studii de arhondologie şi genealogie (Chişinău), vol. III, 2015, p. 33-46.
69. Накко А. Бессарабская область в историческом, экономическом и статистическом отношении (рукопись). Кишинев, 1879. (Manuscrisul se păstrează în fondul de manuscrise al bibliotecii Universităţii de Stat din Odesa).
70. Первая всеобщая перепись населения Российской Империи 1897 г.. III том. Бессарабская губерния (под редакцией Н.А. Тройницкаго). СПб: издание Центрального статистического комитета Министерства внутренних дел, 1905. 254 с.
71. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание второе (1825-1881). СПб: Типография Второго Отделения Собственной Его Императорскаго Величества, 1830-1885.
72. Полное Собрание Законов Российской Империи. Собрание первое (1649-1825), СПб: Типография Второго Отделения Собственной Его Императорскаго Величества, 1830.
73. Урусов С.Д. Записки губернатора. Кишинёв, 1903-1904 г. Москва: издание В.М. Саблина, 1907. 395 с.
74. Чахор Р. Менталитет провинциального дворянства в период общественно-политических изменений второй половины XIX века (на примере литературных произведений). Вроцлав: Creative-Commons, 2013. 200 с.

ADNOTARE

Autor: Gherasim Cristina. ***Evoluția nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă: statutul social-economic și mentalități colective (1812-1873),*** teză de doctor în istorie, Chişinău, 2018.

Structura: Introducere, trei capitole, concluzii generale şi recomandări, bibliografie din 420 titluri, 159 pagini de text de bază. Rezultatele obţinute sunt publicate în 30 de lucrări ştiinţifice.

Cuvinte-cheie: Basarabia, nobilime, mentalitate, statut, regim de dominaţie, impact, titlu nobiliar, identitate.

Scopul lucrării constă în cercetarea evoluției statutului și a mentalității nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă între anii 1812 și 1873.

Obiectivele lucrării rezidă în: analiza conceptului de mentalitate, precum şi a problemei privind statutul și mentalitatea nobilimii din Basarabia în istoriografia modernă şi contemporană; studierea politicii țariste înacordarea titlului nobiliar în Basarabia; cercetarea evoluției statutului politico-juridic şi social-economic al nobilimii din regiune; analiza dinamicii și structurii etnice a nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea; cercetarea manifestării imaginarului identităţii şi alterităţii la nobilimea basarabeană; studierea impactului dominaţiei ţariste asupra reprezentărilor şi viziunilor despre viață în mediul nobilimii basarabene; stabilirea evoluției modelelor cotidiene şi mondene ale nobilimii basarabene pe parcursul secolului al XIX-lea.

Noutatea şi originalitatea ştiinţifică își găsesc expresie în analiza, în baza surselor inedite de arhivă şi a celor publicate, a problemei privind evoluția statutului și mentalității nobilimii din Basarabia sub influența regimului de dominație țarist, care până în prezent nu a fost abordată în istoriografia moldovenească.

Problema ştiinţifică soluţionată constă în cercetarea și reconstituirea unei imagini complexe a nobilimii din Basarabia în perioada anilor 1812-1873, fiind analizată evoluția statutului politic, social-economic și a mentalității acestei categorii sociale sub influența politicii coloniale promovate de administrația țaristă.

Semnificaţia teoretică a lucrării consistă în deschiderea noilor perspective în studierea istoriei Basarabiei, a structurii etnice și sociale a populației, a politicii țariste promovate în teritoriul dintre Prut și Nistru, precum și a evoluției statutului și mentalității nobilimii basarabene în secolul al XIX-lea.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de faptul că, în baza unui volum masiv de documente de arhivă, este abordat și cercetat unul dintre cele mai importante aspecte ale istoriei nobilimii basarabene – evoluția statutului acesteia: de la titlu de boier deținut în Principatul Moldova la cel de nobil rus existent în Imperiul Rus, precum și a impactului regimului de dominație țarist asupra evoluției mentalității nobilimii. Rezultatele investigației pot servi la elaborarea diverselor materiale ştiinţifice axate pe studierea istoriei nobilimii din Basarabia sub dominație țaristă. Acestea își vor găsi implementare și în procesul instructiv-educativ al studenţilor, masteranzilor, doctoranzilor.

Implementarea rezultatelor ştiinţifice: Rezultatele investigaţiei de față au fost expuse şi aprobate în rapoarte şi comunicări prezentate la conferinţe, simpozioane şi seminare ştiinţifice naţionale şi internaţionale, conținutul cărora își găsesc reflectare în peste 30 de publicații științifice.

АННОТАЦИЯ

Автор:Герасим Кристина. *Эволюция бессарабского дворянства под царским господством: социально-экономический статус и коллективный менталитет(1812-1873),* докторская диссертация по истории, Кишинэу, 2018.

Структура: Введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 420 названий, 159 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 30 научных работах.

Ключевые слова: Бессарабия, дворянство, менталитет, статус, режим господства, влияние, дворянский титул, идентичность.

Задачи работы заключаются в: анализе концепта «менталитет», а также проблемы о статусе и менталитете бессарабского дворянства в сториографии; рассмотрении царской политики по отношению к присвоению дворянского титула в Бессарабии; изучении эволюции политического, юридического и социально-экономического статуса бессарабского дворянства; анализе динамики и этнической структуры бессарабского дворянства в XIX веке; изучении проявления воображаемой идентичности и своеобразности у бессарабского дворянства;исследовании влияния царского господства над представлениями и взглядами о жизни в бессарабской дворянской среде; установлении эволюции жизненных и общественных моделей бессарабских дворян на протяжении XIX века.

Новизна и научная оригинальность состоят в анализе, на основе архивных и опубликованных источников, проблемы эволюции статуса и менталитета бессарабского дворянства под влиянием царского господства, которая до сих пор не рассматривалась в молдавской историографии.

Главная, решаемая научная проблема состоит в изучении и воссоздании реального, цельного образа бессарабского дворянствав период 1812-1873 гг., опираясь на анализе эволюции политического, социально-экономического статуса и менталитета этой социальной категории под влиянием политики, проводимой колониальной царской администрацией.

Теоретическое значение работы состоит в открытии новых перспектив в изучении истории Бессарабии, этнической и социальной структуры населения, царской колониальной политики, проводимой на территории между Прутом и Днестром, а также эволюции статуса и менталитета бессарабского дворянства в XIX веке.

Практическая значимость работы заключается в том, что на основании большого объёма архивных и опубликованных документов рассмотрен и изучен один из главных аспектов в истории бессарабского дворянства – эволюция статуса дворянства: от титула боярина в Молдавском Княжестве до русского дворянина в Российской Империи, а также влияние колониальной политики царского правительства на развитие дворянского менталитета. Результаты исследований, изложенные в работе, могут быть использованы при разработке различных научных материалов по изучению истории бессарабского дворянства в составе Российской Империи. Также результаты найдут своё применение в учебно-воспитательном процессе студентов, мастерандов, могут послужить источником при разработке научных материалов, в том числе диссертаций касающихся данной тематики.

Внедрение научных результатов: научные результаты, полученные в ходе исследований, были изложены и одобрены в отчётах и докладах, представленных на конференциях, симпозиумах, научных семинарах национального и международного уровня, содержание которых отражено в более чем 30 научных публикациях.

ANNOTATION

Author: **Gherasim Cristina**. *Evolution of the Bessarabian nobility under Tsarist domination: social -economic status and collective mentalities (1812-1873)*, PhD thesis in history, Chisinau, 2018.

Structure of thesis: Introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 420 titles, 159 pages of basic text. The results obtained are published in 30 scientific papers.

Key words: Bessarabia, Russian Empire, boyar, nobility, mentality, social status, domination regime, impact, noble title, identity, life perceptions.

The goal: research the evolution of the status and the mentality of the Bessarabian nobility under Tsarist domination between 1812 -1873.

Objectivesof the thesis consist in: the analysis of the concept of mentality; the problem regarding the status and the mentality of the Bessarabian nobility in modern and contemporary historiography; studying of Tsarist policy promoted to the awarding of noble title in Bessarabia; the research of the evolution of the political-legal and socio-economic status of the nobility in the region after the annexation; the analysis of the dynamics and ethnic structure of the Besarabian nobility in the 19th century; the investigation of the manifestation of the imaginary of identity and alterity at the Bessarabian nobility after the annexation to the Russian Empire; the studying the impact of Tsarist domination on the representations and visions of life in the Besarabian nobility; establishing the evolution of everyday and monden patterns of the Bessarabian nobility during the 19th century..

Actuality and scientific originality found its expression in the analysis of the problem, on the basis of the original sources of the archive and the published ones, of the evolution of the status and mentality of the Bessarabian nobility under the influence of the Tsarist domination regime, whose approach proved to be tangential in historiography.

The solved scientific problem consists in the research and reconstruction of a complex image of the nobility from Bessarabia during the years 1812-1873, the evolution of political, social and economic status of this social category under the influence of the policy promoted by the Tsarist administration.

The theoretical importance of the thesis consists in the opening of new perspectives in the study of the history of Bessarabia, the ethnic and social structure of the population, the Tsarist policy promoted in the territory between Prut and Nistru rivers, and the evolution of the status and mentality of the Bessarabian nobility in the 19th century.

Applied value of the work is determined by the fact that, on the basis of a massive volume of archive documents, one of the most important aspects of the history of the Bessarabian nobility has been approached and researched - the evolution of its status: from the title of boyar held in the Principality of Moldova to the Russian nobility existing in the Russian Empire, as well as the impact of the Tsarist domination regime on the evolution of the nobility mentality. The results of the investigation of the thesis can serve to elaborate various scientific materials focused on studying the history of the nobility of Bessarabia under Tsarist domination. Also, they will find their implementation in the educational process of students, master students, doctoral students.

Implementation of scientific results: The results of this investigation have been exposed and approved in reports and communications presented at national and international scientific conferences, symposia and seminars, the content of which is reflected in 30 scientific publications.

GHERASIM CRISTINA

EVOLUȚIA NOBILIMII DIN BASARABIA SUB DOMINAȚIEȚARISTĂ: STATUTUL SOCIAL-ECONOMIC ŞI MENTALITĂȚI COLECTIVE (1812-1873)

611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Autoreferatul tezei de doctor în istorie

Aprobat spre tipar: 23.05.2018 **Formatul hârtiei 60x84 1/16** **Hârtie ofset. Tipar ofset.** **Coli de tipar.: 2,2**	**Tiraj 50 ex.** **Comanda nr. 259**

Centrul Editorial-Poligrafic al USM

Str. Al. Mateevici, 60. Chişinău, MD 2009